

LAPSIYSTÄVÄLLINEN TOIMIJA –KRITEERISTÖ LAPSEN OIKEUKSIEN KONKRETISOINNIN VÄLINEENÄ

Raportti kriteeristön laadintaan liittyvästä kehittämishankkeesta

Kaisa Rantala

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Rantala, Kaisa. Lapsiystävällinen toimija –kriteeristö lapsen oikeuksien konkretisoinnin välineenä. Raportti kriteeristön laadintaan liittyvästä kehittämishankkeesta. Diak, Etelä, Järvenpää, kevät 2012, 65 s., 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä asioita tulisi ottaa huomioon laadittaessa kansallisen YK:n lapsen oikeuksien viestintästrategian mukaista lapsiystävällinen toimija –kriteeristöä. Opinnäytetyö toteutettiin kehittämishankkeena. Sen sisältöä voidaan pitää uuden tuotteen suunnitteluna. Opinnäytetyö kehittämishankkeen raporttina koostuu kolmesta osasta; teoriataustasta, prosessikuvauksesta sekä prosessista saatujen tulosten analysoinnista. Kehittämishankkeessa saatujen tulosten mukaan lapsiystävällinen toimija -kriteeristö voi palvella erilaisia toimijoita. Kriteeristön laadinta tulisi toteuttaa prosessina, joka vaatii osallistujiltaan pitkäaikaista ja -jänteistä työskentelyä. Kriteeristön sisällössä tulisi korostaa aikuisten ymmärrystä lapsen edusta ja lapsen osallisuudesta. Lasten tulisi olla keskeisessä roolissa kriteeristöä laadittaessa. Lapsiystävällinen toimija –kriteeristön peruseräkkeet tulisi olla linjassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisällön ja YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamien suositusten kanssa. Kirkon lapsiystävällinen toimija –kriteeristön pilotoinnissa korostui lasten ja nuorten oman äänen kuuleminen. Lastentarhanopettajan virkakelpoisuuden saavuttamiseksi on opinnäytetyössä tarkasteltu varhaiskasvatuksen roolia lapsiystävällisyyden edistäjänä. Varhaiskasvatuksessa kyse on sisällöllisestä orientaatiosta, jossa keskeistä on lasten osallisuuden vahvistamisen varhaiskasvatuksen arjessa. Aikuisten ammattitaitoa ja roolia tulisi kehittää lasten osallisuuden mahdollistajina.

Johtopäätöksinä voitiin todeta, että jokaisella toimijalla tulisi olla mahdollisuus muokata kriteeristöä omista lähtökohdistaan käsin. Tärkeintä kriteeristön toteuttamisessa ei ole palkinto tai sertifikaatti, vaan eri toimijoiden kehitystyö ja konkreettiset toimenpiteet kohti lapsiystävällisyyttä.

Asiasanat: lapsiystävällinen, kriteeristö, YK:n lapsen oikeudet, osallisuus, lapsen etu

ABSTRACT

Rantala, Kaisa. Criteria for a child-friendly actor as a tool in concretizing children's rights. Report of a development project related to the preparation of the criteria. 65 p., 4 appendices. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2012. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the thesis was to clarify what should be taken into account when drawing up criteria according to United Nations Communication Strategy. The thesis was carried out as a development project. Its content can be considered as designing a new product. This thesis, acting as a report of the development project consists of three parts: theoretical background, process description and an analysis based on the results from the process. According to the results from the development project the Criteria for a child-friendly actor can serve different parties. Compilation of the criteria should be carried out as a process that requires long-term work and concentration from its participants. The emphasis in the content of the criteria should be the understanding of the child's interest and involvement by adults. Children should be in a key role when drawing up the criteria. The basic principle of the criteria for a child-friendly actor should be in line with the United Nations Convention on the Rights of the Child and the recommendation given to Finland by United Nations Children's Rights Committee. Hearing the voices of children and youth was emphasized when piloting the criteria within the Church. The role of the early childhood education as a promoter for child-friendliness was reviewed in the thesis in order to achieve the official requirements for a kinder garden teacher. The key in the substantive orientation of early childhood education is to strengthen children's involvement in its everyday life of early childhood education. The important aspect in making children's involvement possible is to develop the role and professional skills of adults.

As a conclusion it can be said that all the parties should have a possibility to modify the criteria on their own terms. The most important goal implementing the criteria is not to achieve a reward or a certificate but the development work and concrete actions towards child-friendliness by the parties involved.

Keywords: child-friendly, criteria, United Nations Children's Rights, inclusion, child's best interests

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	KEHITTÄMISHANKKEEN JÄSENNYS	8
2.1	Tavoite	8
2.2	Kehittämishankkeen metodiset perusteet	8
2.3	Kehittämishankkeen teoria ja tutkijan positio	10
3	KRITEERISTÖN LAATIMISEN TAUSTA.....	12
3.1	Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007 - 2011	12
3.2	YK:n lapsen oikeuksien juhlavuosi ja kansallinen viestintästrategia	12
3.3	Kehittämishankeeseen liittyvät toimijat	14
3.3.1	Lomakehaastatteluun vastanneet kansalaisjärjestöt	14
3.3.2	Lapsiasiavaltuutettu.....	15
3.3.3	Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa –hanke	16
4	LAPSIYSTÄVÄLLISYYTTÄ TAUSTOITTAVA AINEISTO	18
4.1	Ihmisoikeuskasvatus.....	18
4.2	YK:n lapsen oikeuksien sopimus	19
4.3	Lapsen etu	19
4.4	Osallisuus	20
4.5	Lasten oikeuksien konkretisointi lastensuojelussa.....	22
4.6	Varhaiskasvatuksen rooli lapsiystävällisyyden edistämisessä	23
4.6.1	Lapsiystävällisen toimijan tuntomerkkejä varhaiskasvatuksessa	24
4.6.2	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen arjessa.....	25
4.7	Lapsen etu ja osallisuus kirkossa	27
5	AIKAISEMMIN TOTEUTETTUIEN KRITEERISTÖJEN MALLEJA.....	29
5.1	Green Office	29
5.2	Vihreä lippu.....	30
6	KEHITTÄMISHANKKEEN PROSESSIKUVAUS.....	31
6.1	Kriteeristön laatimisen käynnistyminen	31
6.2	Yhteinen suunnittelu	31
6.3	Kriteeristön kirjaaminen viestintästrategiaan.....	33

6.4	Kansalaisjärjestöille laadittu lomakehaastattelu	33
6.5	Evangelis-luterilaisen kirkon kriteeristön pilotointi	34
6.6	Kirkon kriteeristön laadinnan erityishuomiot.....	35
7	KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET	37
7.1	Lomakehaastattelun tulokset	37
7.1.1	Toimijoiden kiinnostus kriteeristön laatimiseen	37
7.1.2	Mukanaolosta saatu hyöty.....	38
7.1.3	Kriteeristön laatimisessa huomioitavaa	38
7.1.4	Kriteeristön sisältö	39
7.1.5	Lapset mukana kriteeristön laatimisessa.....	40
7.1.6	Kriteeristön toteutumisen arviointi	41
7.2	Kirkon pilotoinnissa syntynyt kriteeristön malli	42
7.3	Lapsiystävällinen Suomi	43
8	KEHITTÄMISHANKKEEN LUOTETTAVUUS.....	45
9	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	46
	LÄHTEET	49
	LIITE 1: KANSALAI SJÄRJESTÖJEN HAASTATTELULOMAKE	56
	LIITE 2: KIRKON PILOTOINTI (NÄYN JA KUULUN TORVI -TUNNUS).....	60
	LIITE 3: TOIMINNANJOHTAJA EERO JOKELAN LUOTETTAVUUSARVIO	64
	LIITE 4. LAPSIASIAVALTUUTETUN LUOTETTAVUUSARVIO	65

1 JOHDANTO

Minkälaiset voisivat sinun mielestäsi olla silmälasit, joiden avulla voisit tarkastella, kuinka hyvin tunnet YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja toteutat sopimuksen sisältöä käytännössä? Lapsiystävällinen toimija –kriteeristön tarkoituksena on toimia YK:n lapsen oikeuksien konkretisoinnin välineenä. Sen avulla erilaiset toimijat voivat nähdä asioita, joita heidän tulisi vahvistaa tai kehittää, jotta koko Suomi olisi entistä enemmän lapsi- ja nuorisoystävällinen. Tällaista kriteeristöä voidaan käyttää lasten edun ja osallisuuden silmälaseina.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on sisällöllisesti laaja. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Siitä, miten suomalaisessa yhteiskunnassa lasten oikeudet toteutuvat, raportoidaan YK:lle joka neljäs vuosi. Vastavuoroisesti Suomi saa YK:n komitealta suosituksia, joihin yhteiskunnassamme tulisi enemmän kiinnittää huomiota. Näissä suosituksissa on Suomea kehoitettu kuulemaan lapsia lapsiystävällisemmin, ottaen huomioon lapsen edun periaate. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2011.)

Vuonna 2010 Suomessa valmistui YK:n lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia, jonka taustalla olivat vuoden 2009 lapsen oikeuksien juhlavuoden lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävät toimijat. Strategiaan haluttiin kirjata toimenpiteitä, jotka olisivat mahdollisimman lähellä lapsen oikeuksien konkretisointia. Yhtenä toimenpiteenä sinne kirjattiin lapsiystävällinen toimija –kriteeristön laatiminen.

Tämä opinnäytetyö on luonteeltaan kehittämishanke, joka on toteutettu PTK –poikien ja tyttöjen keskuksen ja lapsiasiavaltuutetun yhteistyössä. Kehittämishanke on toteutettu vuosien 2010 ja 2011 aikana. Kehittämishankkeen keskeinen tavoite on synnyttää raportti, joka tukee myöhemmin laadittavaa lapsiystävällisen toimija –kriteeristön valmistelua. Kehittämishankkeessa on etsitty vastauksia niihin kysymyksiin, jotka ovat olennaisia kriteeristön laatimisessa. Kehittämishankkeessa on

toimittu yhteistyössä erilaisten lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävien toimijoiden kanssa, jotta pystytään kuvaamaan erilaisia näkemyksiä kriteeristön laatimiseen liittyvästä prosessista. Lisäksi hankkeessa on pilottityönä valmistettu lapsiystävällinen toimija -kriteeristö evankelis-luterilaisen kirkon toimintaan. Sosionomin ja lastentarhanopettajan virkakelpoisuuden näkökulmasta lapsiystävällisyyttä on erityisesti tarkasteltu sosiaalityössä ja päivähoidossa.

Monet toimijatahot ovat aikaisemminkin edistäneet lasten osallisuutta ja kuulemistä. Lasten omissa arkiympäristöissä, kotona, koulussa ja harrastuksissa, tarvitaan kuitenkin edelleen aktiivista toimintaa, jotta osallisuus ja kuuleminen voisivat vahvistua YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoittamalla tavalla. Lähtökohtaisesti tulisi vaikuttaa aikuisten osaamiseen ja asenteisiin. Tässä tarvitaan eri toimijoiden vuorovaikutusta, yhteistä toimintaa ja erilaista osaamista. Lasten oikeuksien konkretisoinnissa tarvitaan myös aivan uusia, mahdollisimman konkreettisia menetelmiä ja työvälineitä. Olisiko lapsiystävällinen toimija -kriteeristö tällaiseksi uudeksi konkretisoinnin työvälineeksi?

2 KEHITTÄMISHANKKEEN JÄSENNYS

2.1 Tavoite

Kehittämishankkeeni tarkoituksena on selvittää, mitä asioita erilaiset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävät toimijat pitävät tärkeänä kansallisen lapsen oikeuksien viestintästrategian mukaisen lapsiystävällisen toimijan -kriteeristön sisällössä. Lisäksi hankkeessa pyritään selvittämään, millaisella toimintaprosessilla kriteeristö pitäisi valmistaa ja mitkä ovat eri toimijatahojen kiinnostus ja mahdollinen sitoutuminen sen valmistamiseen.

Kehittämishankkeen työyhteisötahona on toiminut PTK – poikien ja tyttöjen keskus ry (myöhemmin PTK). Kansallinen lapsiystävällinen toimija -kriteeristö laaditaan aikanaan lapsiasiavaltuutetun alaisuudessa. Tästä syystä kriteeristön laatimiseen liittyvä kehittämishanke on toteutettu myös yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun kanssa. Tässä työssä hyödynnetään lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuonna syntynyttä kansallista verkostoyhteistyötä (ks. Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2010, 32.) PTK:n alaisuudessa on kehittämishankkeeseen liitetty evankelis-luterilaisen kirkon lapsiystävällinen toimija –pilotointi. Tällä pilotoinnilla pyritään kuvaamaan yhden toimijatahon prosessia kriteeristön laatimisessa. Kirkon pilotoinnin yhteistyötahoina toimivat evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnalliset palvelujärjestöt, kirkkohallitus ja lapsiasiavaltuutettu.

2.2 Kehittämishankkeen metodiset perusteet

Lapsiystävällinen toimija -kriteeristön laatimiseen liittyvä kehittämishanke on projektimuotoinen ja sen kokonaiskesto on ollut kaksi vuotta. Kehittämishankkeella tarkoitetaan prosessia, jonka aikana on kerätty tietoa asioista, joita pitäisi ottaa huomioon lapsiystävällinen toimija –kriteeristöä laadittaessa. Kehittämishankkeen tavoite on synnyttää raportti, joka tukee myöhemmin laadittavaa lapsiystävällisen

toimija –kriteeristön valmistelua. Työn sisältöä voidaan pitää uuden tuotteen suunnitteluna, koska tällaista kriteeristöä ei ole aikaisemmin YK:n lapsen oikeuksien konkretisoinnin välineenä ollut (ks. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010).

Hankkeen raportti koostuu kolmesta osasta; teoriataustasta, prosessikuvauksesta sekä prosessista saatujen tietojen analysoinnista. Kehittämistyö on kuvattu mahdollisimman läheltä työelämän käytäntöjä. Raportoinnissa on hyödynnetty prosessianalyysia, jossa korostuvat työelämälle tärkeät tavoitteiden määrittely, kehittämistoiminnan kuvaus sekä työssä saavutetut johtopäätökset. Työssä on kiinnitetty huomiota myös projektin sosiaalisiin prosesseihin, jotka nousevat esiin erityisesti kuvattaessa eri toimijoiden tarvetta kriteeristölle. (ks. Rantanen & Toikko 2005, 104-107.)

Prosessianalyysin pohjana toimivat hankkeen aikana kerätyt työryhmien muistiot ja kehittämishankkeen dokumentit. Lisäksi työssä on hyödynnetty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kansalliseen viestintään liittyviä asiakirjoja. Näistä tärkeimpänä ovat Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia ja YK:n komitean Suomelle antamat suositukset lasten oikeuksien toteuttamisen kehittämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Aineistossa korostuvat kansallisten toimijoiden sisäiset, kokemukselliset ja osittain varsin subjektiiviset kokemukset (ks. Anttila 2008.) siitä, mitä lapsiystävällinen toimija –kriteeristön luomisessa tulisi ottaa huomioon. Kehittämishankkeen aikana kerätty aineisto ja sen analyysi toimivat pohjana hankkeen tavoitteiden ja toiminnan arvioinnissa. Tästä syystä raportti etenee aikajärjestyksessä (ks. Rantanen & Toikko 2005, 108.)

Keskeisenä kehittämishankkeen aineistona toimii Lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuoden viestinnässä mukana olleille toimijoille suunnattu lomakehaastattelu ja sen analysointi. Tämä aineisto on litteroitu ja aineistoa on yhteensä kymmenen sivua. Lomakehaastattelusta kerätty tieto on tämän jälkeen jaoteltu kysymyksien vastausten mukaan. Litteroidun tekstin analyysi alkoi lukemalla aineistoa ja pyrkimällä lukemisen aikana sisäistämään, mikä tekstissä on olennaista. Tavoitteena oli

löytää aineistosta kiinnostavia asioita kehittämishankkeen kannalta. Tätä lukemista ja alustavaa analyysia ohjasi oma ymmärrykseni tekstistä sekä kehittämishankkeen tavoitteesta. Aineistoon liitettiin lopuksi teorialieto sekä aikaisemmin mainitsemani muut kehittämishankkeen aineistot. (ks. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta 2011.)

2.3 Kehittämishankkeen teoria ja tutkijan positio

Olen halunnut opinnäytetyön teoriaosuudessa esitellä lasten edun ja osallisuuden käsitteitä. Näitä käsitteitä tulee konkretisoida, jotta ihmiset ymmärtäisivät paremmin niiden sisällöt. Konkretisoinnilla tarkoitan esimerkiksi sitä, miten lapsen kuuleminen tulisi käytännössä toteuttaa ja miten lasten mielipide otetaan huomioon eri ikävaiheissa. Sosionomi- ja lastentarhanopettajaopintojen näkökulmasta otan työssäni esiin varhaiskasvatuksen merkityksen ja perusteet sekä lastensuojelun ja sen lähtökohtana lastensuojelulain. Näitä teemoja tarkastelen lapsiystävällisyyden edistäjinä.

Opinnäytetyön tavoitteena on myös oma ammatillinen kasvu ja kehittyminen. Tavoitteena on lisätä teoreettista osaamista, mutta myös kykyä soveltaa oppimaansa käytännön arjessa sosionomin työssä. Yksi tärkeimmistä sosionomin tehtävistä on taata, että asiakkaiden lakeihin perustuvat oikeudet toteutuvat. Sosionomeja kuvataan ihmisten tukijoiksi, jotka ovat näin arjen asiantuntijoita .) Sosionomin tehtävä voi olla myös aktiivinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi erilaisiin arvokeskusteluihin osallistumista (Mäkinen & Raatikainen & Rahikka & Saarnio 2009.) Mielestäni lapsiystävällinen toimija –kriteeristön laatiminen mahdollistaa juuri tällaiseen arvokeskusteluun osallistumisen.

Itse olen toiminut tässä kehittämishankkeessa aktiivisena sisällön tuottajana ja eri suunnitteluryhmien jäsenenä. Lisäksi olen vuosina 2008-2011 toiminut Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa –hankkeen hankekoordinaattorina. Tässä tehtävässä olen muun muassa osallistunut kirkon edustajana kansallisen YK:n lapsen oikeuk-

sien viestintästrategian suunnitteluun. Olen myös koordinoanut kirkon kriteeristön pilotointia. Rantanen & Toikko (2005, 108) korostavat, että opinnäytetyön laatijan ei ole kehittämispainotteisissa töissä tärkeää asettua ulkopuolisen kriitikon asemaan. Heidän mukaansa keskeistä on löytää dialoginen ja ymmärrykseen pyrkivä lähestymistapa kaikkien kehittämishankkeessa mukana olevien toimijoiden kanssa. Rantasen & Toikon (2005) mukaan tällainen kanssatoimijan kehittämispositio eroaakin selkeästi objektiivisuutta korostavan tutkijan idaalista. Hannu L. T. Heikkinen ja Jyrki Jyrkämä (1999, 40) taas korostavat kehittämishankkeen käytännönläheisyyttä. He painottavat erityisesti kehittämishankkeen raportoinnin merkitystä. Heidän mukaansa toimintatutkija voi olla myös työyhteisön jäsen. Jotta tehty työ on lopuksi kuitenkin tutkimusta, tulee prosessin pyrkiä tuottamaan uutta tietoa ja ennen kaikkea saattaa tämä uusi tieto arvioitavaksi muille (Heikkinen & Jyrkämä 1999.) Tästä syystä esittelen kehittämishankkeen lopussa yhteistyötahojen luetettavuusarviointit työstäni.

3 KRITEERISTÖN LAATIMISEN TAUSTA

3.1 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007 - 2011

Pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma oli nimeltään ”Tulevaisuus velvoittaa, tämä päivä ratkaisee”. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmistelutyöstä vastasi opetus- ja kulttuuri-ministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston nuorisoyksikkö (ks. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007, 8). Kehittämisohjelman toimenpanosta taas vastasivat valtion eri toimijoiden lisäksi myös kansalaisjärjestöt ja erityisesti kirkkojen edustajana Suomen evankelisluterilaisen kirkon laaja lapsi-, nuoris- ja perhetyö (ks. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007, 10).

Tässä politiikkaohjelmassa yksi keskeinen toimenpide-ehdotus oli, että YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen tiedottamista tulisi Suomessa lisätä (ks. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007, 120). Tätä toimenpidettä toteuttaakseen valtio päätti laatia Lapsen oikeuksien kansallisen viestintästrategian, jossa muun muassa määriteltäisiin eri ministeriöiden vastuut lapsen oikeuksista tiedottamisessa. Lisäksi kirjattiin, että valtio toteuttaisi vuoden 2009 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuotta yhteistyössä kansalaisjärjestöjen, lapsiasiavaltuutetun ja kirkon kanssa. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007.)

3.2 YK:n lapsen oikeuksien juhlavuosi ja kansallinen viestintästrategia

Vuonna 2008 politiikkaohjelman toimesta suomalaisille toteutettiin kysely, jonka tarkoituksena oli selvittää, kuinka hyvin suomalaiset tuntevat lasten oikeudet. Kyselyn toteutti Taloustutkimus Oy ja se oli 1000 hengen otos (ks. Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2010, 21.) Kyselyssä selvisi, että viisikymmentäneljä prosenttia suomalaista tuntee sopimuksen. Tämä vahvisti politiikkaohjelmaan kir-

jattua käsitystä siitä, että lasten oikeuksien yleistä tunnettuutta tulee edelleen lisätä.

Vuonna 2008 Opetusministeriön lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma käynnisti lapsen oikeuksien juhlavuoden 2009 kampanjan järjestämisen. Se kutsui yhteistyöhön mukaan järjestöjä, kirkon, eri ministeriöitä ja lapsiasiavaltuutetun toimiston. Keskeinen painopiste yhteistyölle oli politiikkaohjelman mukainen lapsen oikeuksien sopimuksen viestintä ja sen vahvistaminen. Tässä haluttiin erityisesti korostaa mahdollisimman monen aikuisen sitoutumista lapsen hyvään elämään niin, että aikuiset voisivat kokea paremmin lapsen oikeudet omaksi velvollisuudekseen. Juhlavuonna pääteemoja olivat lapsen oman äänen kuuleminen, lasten osallistuminen ja lasten keinot vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin. (Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2010.)

Onnistuneen yhteistyön jälkeen päätettiin samassa valtiossa, kansalaisjärjestöjen ja kirkon yhteistyössä valmistaa lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia. Viestintästrategian avulla haluttiin vakiinnuttaa juhlavuoden toimijoiden yhteistyössä luomia erilaisia hyviä käytännön toimintamalleja lapsen oikeuksien toteutumiseksi. Strategian tavoitteena oli tämän lisäksi vahvistaa pysyvällä tavalla erityisesti valtiovallan osuutta lapsen oikeuksien viestinnän vastuunkantajana. (Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2010).

Viestintästrategiaa valmistellut työryhmä kirjasi strategiaan mahdollisimman konkreettisia toimenpiteitä. Nämä konkreettiset toimenpiteet olivat: 1. Valtiovalta luo rakenteet ja jatkuvuuden lapsen oikeuksien sopimusta koskevalle viestinnälle, koulutukselle sekä niiden rahoitukselle. 2. Mediaviestintää tehostetaan. 3. Lapsen oikeuksien sopimuksen päivä määrätään liputuspäiväksi. 4. Lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettuutta seurataan säännöllisesti. 5. Laaditaan lapsiystävällinen toimija –kriteeristö. 6. Lasten ja nuorten osallisuutta lasten oikeuksien viestinnässä lisätään. 7. Lapsen oikeuksien sopimus sisällytetään koulujen opetukseen. 8. Ammatti- ja täydennyskoulutukseen kehitetään suunnitelmallisesti opetusta lapsen oikeuksi-

en sopimuksesta. 9. YK:n lapsenoikeuksien komitealle annettavaa määräaikaista raportointia kehitetään (Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2010, 26-34.)

3.3 Kehittämishankkeeseen liittyvät toimijat

Lapsiystävällinen toimija –kriteeristön laatimiseen liittyvän kehittämishankkeeseen liittyy monenlaisia toimijoita. Kehittämishankkeen vastuujärjestönä toimi PTK – poikien ja tyttöjen keskus ry, joka on Suomen evankelisluterilaisen kirkon varhaisnuorisotyön palvelujärjestö (PTK, i.a.) PTK:n tekemä työ on osa seurakunnallisten palvelujärjestöjen ja kirkkohallituksen yhteistä Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hanketta. Lapsiasiavaltuutetun toimisto on toiminut kehittämishankkeen yhteistyötahona. Kehittämishankkeen haastatteluun vastanneet toimijat ovat samat kuin Lasten oikeuksien juhluvuoteen 2009 osallistuneet tahot.

3.3.1 Lomakehaastatteluun vastanneet kansalaisjärjestöt

Lomakehaastatteluun vastasivat opetus- ja kulttuuriministeriön, lapsiasiavaltuutetun toimiston ja nuorisasian neuvottelukunta Nuoran lisäksi Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset ry, Plan Suomi Säätiö, Suomen Lasten parlamentti, Nuorisoyhteistyö Allianssi, Suomen Vanhempainliitto sekä Suomen Unicef.

Lastensuojelun Keskusliitto toimii yhteistyössä sen jäsenyhdistysten kanssa. Keskusliitto toimii erityisesti yhteiskuntapoliittisena vaikuttajana lapsia koskevassa päätöksenteossa. Mannerheimin Lastensuojeluliitto edistää erityisesti lapsen oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Sen toiminnassa oleellista on yhteistyö paikallisyhdistyksien ja piirien kanssa. Pelastakaa Lapset on toimijataho, joka edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja muuallakin maailmassa. Samalla tavalla Plan Suomi Säätiö on kansainvälinen toimijataho, joka tekee kotimaisen työn lisäksi kehitysyhteistyötä. Suomen Lasten Parlamentti poikkeaa toimijatahoista,

koska se on valtion mahdollistama, fyysinen ja internetissä toimiva kuulemisjärjestelmä lapsille. Sen kokoaa oman lasten edustajiston. Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n kohderyhmää ovat nuoret. Allianssi kuvaa itseään valtakunnallisena nuorisotyön palvelu- ja vaikuttajajärjestönä. Allianssi on sekä poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton toimija. Suomen Vanhempainliitto on vanhempainyhdistysten yhteistyöjärjestö. Sen toiminnan piiriin kuuluvat valtakunnallisen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten yhteydessä toimivat vanhempainyhdistykset. Suomen Unicef on YK:n lastenjärjestö ja sen työtä ohjaa YK:n Lapsen oikeuksien sopimus. Tästä syystä Unicefilla on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa artiklassa 45 erityinen nimetty rooli. (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a A.)

3.3.2 Lapsiasiavaltuutettu

1990 –luvulla alettiin Suomessa käydä keskustelua lapsiasiavaltuutetun toimen perustamisesta Suomeen. Nämä keskustelut nousivat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisällöstä ja lapsen edun varmistamisesta koko suomalaisessa yhteiskunnassa. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2003 lapsiasioiden toimikunnan, joka silloin oli määräaikainen. Se oli YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnossa hyväksytyn loppuasiakirjan edellyttämä kansallinen lasten asioita edistävä elin. Loppuraportissaan se ehdotti lapsiasiavaltuutetun toimiston perustamista Suomeen. Asia kirjattiin myös Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmaan. Sen perusteella säädettiin laki lapsiasiavaltuutetusta, joka tuli voimaan vuonna 2005. Tuon lain määrittelemänä lapsiasiavaltuutettu aloitti toimintansa 1.9.2005. (Lapsiasiavaltuutettu i.a. A.) YK:n lapsen oikeuksien ratifioinnista Suomessa vuonna 1991 oli siis ehtinyt kulua jo 14 vuotta.

Lapsiasiavaltuutetun ensisijainen tehtävä on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen ja lasten ja nuorten oikeuksien seuranta suomalaisessa yhteiskunnassa. Laki määrittelee myös lapsiasiavaltuutetun tehtäviin vaikuttamistyön lapsinäkökulmasta sekä korostaa yhteistyöhakuisuutta alan muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi lapsiasiavaltuutetun tulee selvittää lasten omia mielipiteitä ja välittää niitä päättäjille sekä ylipäätään välittää lapsia koskevaa tietoa lasten ja nuorten parissa

työskenteleville, viranomaisille ja muulle väestölle. Keskeistä lapsiasiavaltuutetun työssä on suora yhteydenpito lapsiin ja nuoriin sekä yhteistyön kehittäminen eri lapsipolitiikan toimijoiden välille. (Lapsiasiavaltuutettu i.a A.)

3.3.3 Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa –hanke

Keväällä 2008 seurakunnalliset palvelujärjestöt; Seurakuntien Lapsityön Keskus, PTK - poikien ja tyttöjen keskus, Nuorten Keskus sekä Suomen lähetysseura yhteistyössä kirkkohallituksen kanssa päättivät liittyä Matti Vanhasen hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman konkretisoimiseen. Tämä tapahtui käynnistämällä valmistelutyö kolmivuotiselle Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hankkeelle. (Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hanke 2008.)

Hankkeelle palkattiin elokuussa 2008 hankekoordinaattori, jonka ensimmäinen tehtävä oli laatia hankehakemus opetus- ja kulttuuriministeriölle hankkeen rahoittamiseksi. Hankehakemus valmistui marraskuussa 2008, ja hankkeen keskeisiksi päämääriksi valittiin lasten ja heidän kotiansa hyvinvoinnin tukeminen, lapsiystävällisen ja lapsilähtöisen kirkon luominen sekä lapsilähtöisen ja lapsiystävällisen yhteiskunnan rakentaminen. Nämä päämäärät olivat myös Vanhasen politiikkaohjelman keskeisiä päämääriä. (Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hanke 2008.)

Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli käytännössä toteuttaa ja arvioida lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman sisältöjä kirkon työssä. Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hanke päätettiin toteuttaa neljän osahankkeen kautta. Nämä osahankkeet olivat: Juhlavuosi 2009 – Jubileumsåret 2009, vastuujärjestönä Seurakuntien Lapsityön Keskus, Kymppivaalit 2010 - Församlingsvalet 2010 vastuujärjestönä Nuorten Keskus, Rakentava uskontodialogi – Monesa -projekti, vastuujärjestönä Suomen lähetysseura sekä Näyn ja kuulun - Sedd och hörd vastuujärjestönä PTK - poikien ja tyttöjen keskus. (Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hanke 2008.)

Vuoden 2009 aikana Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hanke työskenteli aktiivisesti lasten oikeuksien yleisen tunnettuuden lisäämiseksi. Tämä tapahtui verkostoyhteistyössä muiden lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävien toimijoiden kanssa. Kirkossa YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen liittyen korostettiin erityisesti lasten ja nuorten osallisuus –käsitettä. Kyse oli lasten ja nuorten omasta mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja vaikuttaa niissä asioissa, jotka heihin vaikuttavat ja, jotka heitä koskevat. Kirkossa haluttiin korostaa ajattelutapaa, jossa lapsi ei ole työn tekemisen kohde, vaan subjekti, joka ilmaisee itse omia käsityksiään ja ajatuksiaan. Lisäksi kirkossa haluttiin edistää erilaisia malleja, jotka parhaalla mahdollisella tavalla voisivat tukea seurakunnan työntekijöiden ja luottamushenkilöiden sekä lapsen vuorovaikutussuhdetta. Haasteena tässä oli aikuisten asenne ja ymmärrys siitä, mitä lasten osallisuudella yleisesti tarkoitetaan. (Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2010, 19.)

4 LAPSIYSTÄVÄLLISYYTTÄ TAUSTOITTAVA AINEISTO

4.1 Ihmisoikeuskasvatus

Jotta lapsiystävällisyyttä ymmärrettäisiin paremmin, on lasten oikeudet ja niiden keskeiset sisällöt sekä lapsen etu ja osallisuus laajennettava koskemaan osaksi ihmisoikeuskasvatusta. YK:n lapsen oikeuksien komitea kannustaakin lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioineita sopimusvaltiota edistämään aktiivisesti juuri ihmisoikeuskasvatusta. Ihmisoikeudet voidaan ymmärtää kaikille ihmisille ikään, sukupuoleen, ihonväriin, yhteiskunnalliseen asemaan, terveydentilaan tai muuhun seikkaan katsomatta kuuluvina perustavanlaatuisina oikeuksina (ks. Sinko 2004, 31). Toimiva ihmisoikeuskasvatus kuvataan prosessina, joka rakentuu lasten ja nuorten aktiivisen osallistumisen varaan. Parhaimmillaan ihmisoikeuskasvatus on osa kaikkia kasvatuksellisia prosesseja. Keskeistä on synnyttää tasa-arvoa ja ihmisarvoa kunnioittava asenneilmasto (ks. Flowres 2007, 10). Ihmisoikeuskasvatuksessa luodaan kulttuuria, jossa ihmisoikeudet paremmin tunnettaisiin. Tässä kulttuurissa ihmisoikeuksia halutaan kunnioittaa ja puolustaa. Ihmisoikeuskasvatus kehittää lapsen omia taitoja aktiiviseen kuunteluun ja kommunikaatioon. Lapsen kriittinen ajattelu ja yhteistyötaidot vahvistuvat, sillä ihmisoikeuskasvatus pyrkii ennen kaikkea positiiviseen konfliktinratkaisuun. (Ihmisoikeudet.net 2010.)

Suomessa eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on erityisesti kiinnittänyt huomiota siihen, ettei ihmisoikeuskasvatus toteudu suomalaisessa yhteiskunnassa riittävällä tasolla. Ulkoasiainvaliokunnan mielestä ihmisoikeuskasvatukseen liittyvää osaamista tulee lisätä erityisesti lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten parissa. (ks. Osallisuuden vahvistajat -verkosto 2012.)

4.2 YK:n lapsen oikeuksien sopimus

Suomen Unicefin ohjelmajohtaja Inka Hetämäki kirjoittaa vuonna 2009 näin:

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen käänteentekevä merkitys on siinä, ettei lapsen parhaasta huolehtiminen jäänyt pelkän hyväntekeväisyyden varaan, vaan siitä tuli myös lakiin kirjattu velvoite. Lasten oikeuksien sopimus korosti syntyessään, että lapsuus on itsessään tärkeä, ei vain välivaihe matkalla aikuisuuteen. Sopimus sisältää yhteisesti sovitun näkemyksen lapsen hyvästä elämästä. Suorastaan edistyksellistä sopimuksessa on lapsen osallistumisen oikeus, jonka toteuttamisessa olemme yhä alkutaipaleella. (Hetämäki 2009.)

Hetemäen kirjoitus avaa sopimuksen synnyn ja sen keskeisen sisällön. Tunnetuin tapa määritellä sopimuksen sisältöä on kuvata se kolmen p-kirjaimen kautta. Nämä ovat englanninkieliset sanat protection, jolla tarkoitetaan lapsen oikeutta erityiseen suojeluun ja hoivaan. Toisena sanana provision, joka kuvaa lapsen oikeutta riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista sekä kolmanteen sanaa participation, joka nostaa esiin lapsen oikeuden osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Sopimukseen liittyy neljä yleistä periaatetta, jotka ovat kaikkien lasten tasa-arvoisuus, lapsen etu ensisijaisena kaikessa päätöksenteossa, lapsen oikeus hyvään elämään sekä lasten näkemyksien huomioon ottaminen. (Lapsiasiavaltuutettu, i.a B.)

4.3 Lapsen etu

Kehittämishankkeen näkökulmasta sopimuksen keskiössä on ymmärrys lapsen edusta. Lapsen edun määrittely yleisesti on vaikeaa, sillä sen saama sisältö riippuu paljon tilanteesta (Nieminen 2000, 42). Lapsen etu on kirjattu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaan numero kolme. Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu (Suomen Unicef i.a). YK:n komitea on vuonna 2011 antamissaan suosituksissa kohdassa kaksikymmentä kuusi nostanut esiin lapsen edun periaatteen. Komitea on pitänyt Suomessa myönteisenä sitä, että lastensuojelulakiin vuonna 2007 sisällytettiin periaate lapsen edun

huomioonottamisesta silloin, kuin arvioidaan lapsen tarvetta lastensuojeluun. Komitea piti kuitenkin valitettavana, ettei sopimusvaltion muussa lainsäädännössä viitata kattavasti lapsen etuun ja ettei periaatetta riittävästi ymmärretä tai oteta huomioon lapsia koskevassa päätöksenteossa. Tästä syystä komitea erityisesti korostaa, että Suomessa pitäisi tehostaa lapsen edun periaatetta. Komitea kehottaa sopimusvaltiota tehostamaan pyrkimyksiään varmistaa, että lapsen edun periaate otetaan huomioon kaikissa lainsäädäntö-, hallinto- ja oikeudenkäyntimenettelyissä sekä lapsia koskevissa ja lapsiin vaikuttavissa toimintapolitiikoissa, ohjelmissa ja hankkeissa. Myös kaikkien tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten tulisi perustaa tuomioidensa ja päätöstensä oikeudelliset perustelut tähän periaatteeseen. Komitean nostaa esiin, että lapsen etua olisi osattava soveltaa johdonmukaisesti. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2011.)

4.4 Osallisuus

Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hankkeen aikana vuonna 2011 julkaistiin käsikirja; Näyn ja kuulun – lapsen etu ja osallisuus. Käsikirjassa osallisuudesta sanotaan näin:

Osallisuuden kautta pyritään vahvistamaan lasten ja nuorten sidettä yhteisöön sekä heidän omia vaikutusmahdollisuuksistaan siellä. Osallisuudessa on kysymys syvällisestä, viime kädessä lapsen ja nuoren identiteettiin asti ulottuvasta kokemuksesta - jäsenyyden tunteesta yhteisössä. (Nurmi & Rantala 2011, 139.)

Johanna Leinonen korostaa pro gradu työssään (2010), ettei osallisuuden käsite ole vielä siirtynyt arkipäivän kasvatustyön terminologiaan ja lasten osallisuuden pelätään jopa vaarantavan lasten turvallisuuden. Tutkijat Anu Gretzchel (2002) ja Johanna Kiili (2006) ovat tutkineet lasten ja nuorten osallistumista ja osallisuutta. Gretzchel (2002, 60) tuo esiin aikuisten roolin osallisuuden tukijana ja siihen liittyvät haasteet. Aikuisten on vaikea edistää osallisuutta, koska monet aikuiset eivät usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa.

Kiili (2006, 206) korostaa sukupolvien välisten suhteiden ymmärtämistä ja vallan voimavaroja. Lasten osallisuudesta puhuttaessa niitä tulee tarkastella kriittisesti, mutta kuitenkin yhteistyössä eri sukupolvien kesken.

Edellä kuvatut viittaukset osoittavat, että osallisuuden ymmärtäminen ja sen määrittely on haastavaa. Samalla tavalla kuin lapsen etu, lapsen osallisuus pitää sisällään hyvin laajasti erilaisia näkökulmia. Joitakin lainalaisuuksia osallisuudesta voidaan kuitenkin huomata. Tärkeintä on korostaa, että osallisuus on paljon laajempi käsite kuin osallistuminen. Nämä kaksi termiä sotketaan monesti keskenään. Osallistuminen on yksi muoto, joka voi vahvistaa lapsen ja nuoren osallisuuden kokemusta.

Osallisuudessa onkin siis olennaista ymmärtää, että ilman henkilökohtaista kokemusta sitä on vaikea lähteä ylipäätään edistämään (ks. Nurmi & Rantala 2011, 140.) Osallisuuden edistämisessä nousee esiin se, miten lapsuus ymmärretään ja on ymmärretty yhteiskunnassa. Nämä näkökulmat ovat vaihdelleet ajan ja kulttuurin mukaisesti (ks. Helavirta 2011, 26.) Puhe lasten osallisuudesta liittyykin ajattelutavan muutokseen (Virtanen 2009). Kun YK:n lapsen oikeuksien sopimus aikanaan tuli voimaan, haluttiin lapset nostaa vahvemmin subjektin asemaan (ks. Helavirta 2011, 27). Johanna Kiili (2006, 134) korostaa, ettei lasten näkeminen subjekteina ja yhteistyökumppaneina edelleenkään ole aivan yksinkertaista. Hänen mukaansa aikuisilla on valta päättää lasten osallisuutta tukevista voimavaroista ja rakenteista. Näin aikuiset voivat olla joko osallisuuden esteitä tai mahdollistajia. Gretzhelin mukaan tärkeää on kuitenkin uskoa, että osallisuuden edistämisen avulla voidaan luoda edellytyksiä lasten ja nuorten hyvinvoinnille ja sitä kautta tehdä vaikuttavaa ehkäisevää työtä. (Gretzhel 2002).

Osallisuus antaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden olla mukana yhteisöllisessä prosessissa. Tiina Piironen (2007) on laatinut Kuunnelkaa meitä – lasten osallisuus hankkeen aikana ohjaajan oppaan lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Tuossa oppaassa Piironen korostaa, että osallisuuden toteutumiseksi ei riitä, että

lapset ja nuoret ovat mukana toiminnassa ja osallistuvat passiivisesti. Osallisuuden toteutuminen edellyttää sellaista toimintakulttuuria, jossa osallistujalla on nykyistä enemmän mahdollisuuksia olla mukana toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Piironen 2007.)

Mielestäni ero osallistumisen ja osallisuuden välillä tuleeikin selvemmäksi, kun pohditaan ja arvioidaan tilanteen muotoutumista. Kun joku on luonut valmiin tilanteen, johon osallistuja tulee, kyse on enemmän osallistumisesta. Kun osallistuja taas itse saa vaikuttaa tilanteen muotoutumiseen ja kulkuun, kyse on vahvemmin osallisuudesta.

Mikko Oranen (2008, 11) jakaa lapsen osallisuuden eri ulottuvuuksiin. Nämä ovat lapsen mahdollisuudet valita, saada tietoa, vaikuttaa päätöksentekoprosessiin, ilmaista itseään, saada apua ja tukea itseilmaisuun ja mahdollisuuden itsenäisiin päätöksiin. Orasen mukaan osallisuuteen ei riitä, että lasta vain kuullaan. Hänen mukaansa osallisuus on ymmärrettävä lapsen vapautena. (Oranen 2008.)

4.5 Lasten oikeuksien konkretisointi lastensuojelussa

Lastensuojelulain tarkoituksena on ensisijaisesti turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun (ks. Lastensuojelun käsikirja 2012) tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa (ks. Lastensuojelun tietopaketti 2008).

Lastensuojelun toiminnassa keskeinen periaate on lapsen etu. Sitä, mitä lapsen edulla käytännössä tarkoitetaan lastensuojelun eri tilanteissa, on kuvattu varsin vähän. Sosiaalityön käsikirja peilaa lapsen etua niihin eri ratkaisuihin ja vaihtoehtoihin, joihin eri toimijoiden tulisi kiinnittää huomiota, jotta varmemmin voitaisiin turvata lapsen elinolot (Lastensuojelun käsikirja 2012). Erityisenä konkreettisena tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta ja estää lasten syrjäytymistä (Kaste –hanke 2011).

Lastensuojelun puolella mahdollisuudet vahvistaa lapsiystävällistä yhteiskuntaa tapahtuvatkin ennen kaikkea ehkäisevän työn puolella. Tämä liittyy laatuajatteluun. Laatua voidaan tarkastella esimerkiksi lastensuojelun asiakaslähtöisyyden näkökulmasta. Lastensuojelu korostaa lasta itsenäisenä omien oikeuksiensa subjektina. Tästä syystä on lastensuojelulakiin kirjattu luku, jossa säädetään lapsen mielipiteen selvittämisestä ja vastuusta lapsen edun turvaamiseksi (Laki lastensuojelusta; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Hyvän lastensuojelulaadun toteutuessa lapset ja nuoret palveluiden käyttäjinä ja asiakkaina tulevat aktiivisesti kuulluiksi. Palvelut ovat yksilöllisiä ja niiden tarpeet nousevat asiakkaan osallisuudesta (ks. Rousu & Holma 2004,18).

4.6 Varhaiskasvatuksen rooli lapsiystävällisyyden edistämässä

Varhaiskasvatuksen rooli lapsiystävällisyyden edistämässä ja lasten edun ja osallisuuden vahvistamisessa koko yhteiskunnassa on merkittävä. Suomalainen varhaiskasvatus pohjautuu Suomen perustuslakiin ja edellä kuvattuun Lapsen oikeuksien sopimukseen. Lisäksi varhaiskasvatusta taustoittaa kaikki muu kansallinen lainsäädäntö (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8).

Varhaiskasvatustyön keskeiset periaatteet liittyvät kiinteästi ihmisoikeuksiin, joten esimerkiksi osallisuuden periaate voidaan katsoa kirjatuksi perusteiden sisälle. Perusteet on varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005, 12) kuvattu oikeuksien näkökulmasta. Nämä periaatteet ovat lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin sekä turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen, lapsen oikeus turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti, lapsen oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti sekä saada tarvitsemaansa erityistä tukea. Viimeisenä perusteisiin kirjattuna oikeutena on lapsen oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen, uskontoon tai katsomukseen. Varhaiskasvatuksen konkreettisena tavoitteena on toiminnan perusperiaatteiden pohjalta edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tämä tarkoittaa, että hänellä tulisi olla mah-

dollisimman hyvät kasvun, oppimisen ja kehittymisen edellytykset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 13.)

4.6.1 Lapsiystävällisen toimijan tuntomerkkejä varhaiskasvatuksessa

Marjatta Kalliala (2008) toteaa, että varhaiskasvatuksen tasokkuuden tunnistaa sen kohdatessaan, vaikka kriteerejä siihen, mistä se syntyy, on vaikea tehdä. Joitakin yleistyksiä kuitenkin on olemassa.

Varhaiskasvatustyö, joka tapahtuu pienten lasten eri elämänpiireissä, on vahvasti kasvatuksellista vuorovaikutusta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Tästä syystä ajattelen, että lapsiystävällisyyden ja osallisuuden tuntomerkkejä tarkastelussa on lähdettävä liikkeelle varhaiskasvatuksen vuorovaikutusilmapiiriin luomisesta. Se luomisessa aikuiset ovat tärkeässä asemassa, vaikka lapset siihen vaikuttavatkin (ks. Kalliala 2008.) Keskeistä on, että aikuinen osaa synnyttää lapselle kokemuksen, että häntä arvostetaan, hänet hyväksytään omana itsenään ja hän kokee tulevansa kuulluksi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15).

Psykiatri Jari Sinkkonen tunnetaan Suomessa lasten aktiivisena lasten hyvinvoinnin edistäjänä. Hän korostaa (ks. Sinkkonen 2008), että lasten toiminta tulisi suunnitella niin, että jokainen lapsi huomioidaan yksilönä, ei vain osana ryhmää. Sinkkosen mielestä aikuisten on uskottava lapsen spontaaniin kykyyn oppia ja kasvaa. Kasvatukselliset tavoitteet, sisällöt ja menetelmät varhaiskasvatuksessa tulisivat nousta hänen mukaansa ennen kaikkea lapsista itsestään. Aikuisen tehtävä on tavoittaa lapsen erilaiset tunnetilat, katseet, äänneet ja eleet. Sinkkosen mukaan tämä tarkoittaa, että varhaiskasvatuksessa ymmärretään mukautua lapsen ikäkaudelle ominaisiin tarpeisiin ja huomioida koko ajan toiminnassa lasten ajan-kohtaiset kehityshaasteet (Sinkkonen 2008.)

Liisa Karlsson (2000) on väitöstutkimuksessaan sanonut, että aikuisten tulee ymmärtää, miten kuunnellessaan lapsia hekin voivat oppia uutta. Hänen mukaansa lasten ajatukset vahvistavat koko varhaiskasvatusympäristöä. Lapset pohtivat ja

jäsentävät asioita eri näkökulmista kuin aikuiset. Karlssonin mukaan aikuiset, jotka aktiivisesti kuuntelevat lapsia osaavat paremmin perustella ja huomioida toimintaansa sekä pitää yhteisöllisiä näkökulmia aikaisempaa enemmän esillä. Kun lapselle annetaan puheenvuoro, on Karlssonin mukaan mahdollista muuttaa koko työ-
kulttuuria. (Karlsson 2000.)

Leena Turja (2004) toteaa, että laadukkaan varhaiskasvatuksen tunnusmerkki on se, miten lasten omia mielipiteitä laadusta ja arvioinnista on huomioitu. Tähän käytettävänä on sekä suoria että epäsuoria tiedonhankintatapoja. Suoria tapoja ovat lasten haastattelut ja epäsuoria esimerkiksi ne tilanteet, joissa muut ihmiset ovat arvioineet lasten kokemuksia. Näiden välissä on myös erilaisia lapsen havainnointiin perustuvia menetelmiä. Tärkeää Turjan mukaan on etsiä toimintamuotoja, jotka yhdistävät lasten ja aikuisten kiinnostuksen kohteet. Kasvattajan on siis hallittava ne asiat, jotka ovat lapsista mielekkäitä ja aikuisten näkökulmasta tarpeellisia. Tähän tarvitaan aikuisen kykyä ymmärtää tajunnalliset ja keholliset kokemukset. Lasten kuulemisen pitäisi siis olla osa varhaiskasvatuksen jokapäiväistä arkea. (Turja, 2004.)

Kaikki mainitsemani esimerkit lapsiystävällisyyden tuntomerkeistä vahvistavat käsitystä, että lapset itse eivät siis voi valita lapsiystävällisyyttä ja osallisuutta. Aikuisten tulee kiinnittää osallisuuteen aktiivisesti huomiota ja sitä lapsille tarjota.

4.6.2 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen arjessa

Lapsiystävällisyydessä tarkoitettu lapsen osallisuus ja lapsen kuuleminen tähtäävät varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärien (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 13) toteutumiseen. Varhaiskasvatustyössä lapsiystävällisyys konkretisoituu varhaiskasvatuksen orientaatioissa (ks. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26.) Näillä orientaatioilla tarkoitetaan niitä välineitä ja valmiuksia, joiden avulla lapsi vähitellen pystyy paremmin ymmärtämään ja kokemaan maailman monimuotoisia ilmiöitä. Voidaan ajatella, että varhaiskasvatuksessa osallisuuden ja kuulemisen orientaatiolla ollaan vahvistamassa ennen kaikkea lasten omaan kansalai-

suutta. Kiili (ks. 2006, 198) korostaa, että kansalaisuus kuuluu lapselle jo hänen syntymästään asti. Tätä näkökulmaa on varhaiskasvatuksessa vaikea sisältää, koska kansalaisuus nähdään aikuisuuteen liittyvänä (Kiili, 2006.)

Varhaiskasvatussuunnitelma (2005, 20) korostaa lasta aktiivisena tekijänä. Osallisuudessa on kuitenkin tärkeää muistaa, että kyse on paljon laajemmasta asiasta kuin toiminnasta. Osallisuus voi olla myös emotionaalista. Mäkitalo, Nevalainen, Ojala, Tast, Venninen & Vilpas (2011) korostavat, että varhaiskasvatuksen ympäristönä esimerkiksi päiväkodit antavat rajattomat mahdollisuudet lasten osallisuuden vahvistumiselle.

Virkki (2007) kuvaa lasten osallisuutta varhaiskasvatuksen arjessa käytännössä siitä näkökulmasta, miten lapset itse saavat suunnitella esimerkiksi päiväkodeissa tapahtuvaa toimintaa. Virkki korostaa, että lapsilla tulisi olla mahdollisuus järjestää omat leikkipaikat ja myös osallistua niiden suunnitteluun ja rakentamiseen. Ulkoilu-tilanteissa tulisi lapsella olla mahdollisuus vaikuttaa omiin aktiviteetteihin. Virkin mukaan leikeissä tulisi huomioida sukupuolten väliset erot; tytöillä ja pojilla tulisi olla mahdollisuus erilaisiin leikkeihin. Lasten tulisi voida saada vaikuttaa myös leikkien pituuteen. Tämä liittyy lasten mahdollisuuteen vaikuttaa hoitopaikan käytännön järjestelyihin kuten esimerkiksi ruokailurytmeihin tai siivoukseen. Usein lasten leikit joudutaan keskeyttämään tai korjaamaan pois muun käytännön toiminnan tieltä. (Virkki 2007.)

Kun lapsia kuullaan on tärkeää ymmärtää, että kuulemisen vaikutukset tulisi näkyä konkreettisena toimintana ja myös asioista päätettäessä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan kasvattajan tulee antaa lapselle mahdollisuuksia tehdä aloitteita ja valita toimintojaan. Valinnat voivat olla aivan yksinkertaisia arkipäivän toimintoihin liittyviä vaikuttamismahdollisuuksia. Yksi konkreettinen keino vaikuttamiseen voi olla lapsen oma arviointilomakkeen hyödyntäminen. Tällaisen lomakkeen tarkoitus on tuoda esille lapsen mielipiteitä päiväkodin arkeen liittyvissä asioissa. Näitä mielipiteitä voivat olla toteutetut ohjelmat, arjen käytännön

toimet; ruokailu ja lepo sekä erilaiset vuorovaikutustilanteet. Arvioinnin kohteita voi vapaasti, yhdessä lasten kanssa, ideoida lisää. Arvioinnin toteuttaminen voi toimia jo yhtenä tapana olla aktiivisessa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Arviointilomakkeessa ohjaaja yhdessä lapsen kanssa seuraa ja kirjaa yhden päivän ajan lapsen arkea. Kirjaamisen kohteena ovat päivähoidon kaikki tilanteet, myös käytännön järjestelyihin liittyvät asiat. Lomakkeeseen voidaan kirjata suoria lainauksia lapsen mielipiteistä ruuasta, toiminnasta ja leikistä kavereiden kanssa. Tärkeää on muistaa, että arviointilomakkeesta saatu tieto siirtyy päivähoidon arjen toimintaan.

Pelastakaa Lapset ry on kirjannut Lapsen ääni -aineistossaan osallisuuden elementtejä lasten arjessa näin:

1. Toimintatapa perustuu eettisyyteen. Lapsille kerrotaan, miksi mitään tehdään. 2. Lasten osallisuus on merkityksellistä ja vapaaehtoista. Lapset toimivat kyvyilleen ja kehitystasolleen soveltuvalla tavalla. 3. Toimintaympäristö on lapsiystävällinen. Lapsille mahdollistetaan tarvittavat resurssit; aika, välineet ja tekniikka. 4. Kaikilla on tasa-arvoiset ja yhtäläiset mahdollisuudet. Jokaisella on oltava mahdollisuus toimia taitojensa, mahdollisuuksiensa ja voimavarojensa mukaisesti. 5. Aikuisen toiminta on osaavaa ja luotettavaa. Ohjaajalla on aikuisen vastuu toiminnasta. 6. Osallisuus edistää lasten turvallisuutta ja suojelua – mikään toiminta ei altista lasta vaaroille. 7. Lapsen kuulemiseen liittyy seuranta ja arviointi. Lapsilla on mahdollisuus osallistua toiminnan arviointiin ja seurantaan. (Pelastakaa Lapset i.a.)

Osallisuus on lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille keskeinen tekijä. Se laajentaa lapsen kokemuksia ja ajattelumaailmaa ja antaa hänelle mahdollisuuden kokea itsensä arvokkaana yksilönä. Osallisuuden kehittämiseen tarttuminen on aikuisten tehtävä.

4.7 Lapsen etu ja osallisuus kirkossa

Kirkon ensisijaisena velvollisuutena on toimia yhteiskunnassa lapsen puolesta puhujana. Evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuodelle 2015 ottaa omissa suuntaviivoissaan esiin kirkon halun uudistumiselle. Suuntaviivat korostavat, että kirkossa halutaan tulevaisuudessa seurata toimintaympäristön muutoksia ja myös omaa

toimintaa on oltava valmiina uudistamaan. (Evankelis-luterilainen kirkko i.a.) Kirkon kasvatuksen linjaukset kuvaavat kirkkoa uudistuvana ja tulevaisuutta rakentavana. Kasvatuksen linjauksissa kirkko halutaan nähdä toivoa luovana yhteisönä, joka rohkaisee elämään tässä ja nyt. Kirkon jäsenet ovat osallistuvia, vaikuttavia ja vastuunsa kantavia. Heidän halutaan vaikuttavan päätöksentekoon ja toimintaan koko kirkossa ja sen seurakunnissa. (Meidän kirkko 2012.)

Kirkon varhaiskasvatuksen visio on: ”Lapsi on osallinen”. Tämä visio on kirjattu kirkon omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan (ks. Lapsi on osallinen 2008). Suunnitelma korostaa, että vision toteutuminen edellyttää kuitenkin kirkossa muutosta. Lapsen osallisuus, aktiivisuus ja mukanaolo tarvitsevat toteutuakseen uudenlaista ajattelutapaa jokaisessa seurakunnassa, mutta myös kokonaiskirkollisesti. Seurakuntien lapsityön eli varhaiskasvatuksen on katsottava kriittisesti oman toimintansa lapsiystävällisyyttä. Seurakuntien toimintamuotojen ja rakenteiden on noudettava ennen kaikkea lasten ja perheiden tarpeesta. Lapsen etu seurakunnassa tarkoittaa, että lasten toimintaa edistetään seurakunnassa ja lasten rooli nähdään aktiivisina toimijoina. Osallisuus nähdään aktiivisena ja turvallisena mukanaolona seurakunnassa. Konkreettisena tavoitteena on, että lapset voisivat osallistua aktiivisesti seurakunnan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen ikäkaudelleen sopivilla tavoilla. Toiminnan sisällön muokkaamisen lähtökohtina voivat olla lasten kokemukset, kiinnostuksen kohteet, toiveet ja taidot yhdistettyinä kirkon varhaiskasvatuksen tavoitteisiin ja lähtökohtiin. (Lapsi on osallinen 2008.)

5 AIKAISEMMIN TOTEUTETTUIJEN KRITERISTÖJEN MALLEJA

5.1 Green Office

Kriteeristön laatimisessa on olennaista tarkastella myös, millaisia ovat muiden toimijoiden kriteeristöt ja miten niitä toteutetaan käytännössä. Kaksi tällaista toimivaa mallia Suomessa ovat WWF:n Green Office -kriteeristö sekä Ympäristöseuran Vihreä lippu -toimintamalli. WWF:n Green Officen -mallin tavoitteena on luoda käyttöoikeudet ja diplomi toimistolle, jonka ympäristöjärjestelmä täyttää Green Office -kriteerit. Merkin käyttöoikeuden saamiseksi diplomia hakevan organisaation tulee valita toiminnasta vastaava henkilö sekä kerätä työtä edistävä ryhmä. Kyseisen ryhmän tulee laatia käytännönläheinen ohjelma, joka edistää ympäristön hyvinvointia. Green Officessa tulee seurata tavoitteiden toteutumista toimijoiden itsensä valitsemilla indikaattoreilla sekä raportoida kyseiset tiedot vuosittain WWF:ään. (WWF i.a.)

Green Office -kriteeristön perustana on kirjallisesti solmittava sopimus WWF:n kanssa. Sopimukseen sitoutuneet tahot sitoutuvat maksamaan liittymismaksun, jonka kautta toimijat saavan oikeuden käyttää Green Office –työskentelylle valmisteita aineistoja. Liittymisen jälkeen organisaatiolla on yksi vuosi aikaa saada luotua mahdollisimman käytännönläheinen ympäristöjärjestelmä. Kun ohjelma on valmis, tilaa organisaatio WWF:ltä asiantuntijan tekemän tarkastuksen. Mikäli organisaatio läpäisee tarkastuksen, myönnetään sille ympäristödiplomi ja ympäristömerkki. Green Office –projektiin liittyy voimakkaasti jatkuvuus ja kehittämistoiminta. Kyseisen merkin saaneen organisaation tulee vuosittain raportoida omien indikaattoreidensa mukaan työn kehittymisestä ja seurannasta. (WWF i.a.)

5.2 Vihreä lippu

Ympäristöseuran Vihreä lippu –toimintamallin peruseriaate lähtee toimijoiden omasta osallisuudesta. Malli perustuu siihen, että lapset ja nuoret itse toimivat aktiivisina vaikuttajina. Vihreä lippu pyrkii vähentämään ympäristökuormitusta ja kehittämään kestävän kehityksen ajatusmallia osana jokapäiväistä arkea. Vihreän lipun toimintamalli korostaa erityisesti jatkuvuutta pitkäjänteisyyden ja suunnitelmallisuuden kautta. Toimintamalli korostaa erityisesti jatkuvaa yhteistyötä ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (Suomen ympäristökasvatusseura i.a.)

Vihreän lipun toimintamalli on projektiluontoisempi kuin Green Office –toimintamalli. Vihreän lipun toimintamallia toteuttavien tahojen tulee valita vuosittain yksi kuudesta annetusta teemasta. Yhteisö suunnittelee yhdessä projektin, jonka aikana opiskellaan teemaan liittyviä asioita ja tehdään yhteistyötä ulkopuolisten tahojen kanssa. Työ aloitetaan kokoamalla raati, johon kuuluu sekä lapsia että aikuisia. Sen jälkeen valitaan yksi annetuista teemoista, jota ryhmä lähtee työstämään organisaatiossa. Alkukartoituksen ja tavoitteiden asettamisen jälkeen laaditaan mahdollisimman yksityiskohtainen suunnitelma organisaatiossa toteutettavasta toiminnasta. Toimintavuoden lopuksi osallistuja raportoi toiminnastaan ja sen tuloksista Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralle. Vihreä lippu -ohjelmalla on kansainvälisiin periaatteisiin pohjautuvat kriteerit, joilla arvioidaan esimerkiksi toiminnan laatua, osallistavuutta, jatkuvuutta ja tavoitteellisuutta. Osallistujien projektit arvioi kasvatus- ja ympäristöalan asiantuntijoista koostuva Vihreä lippu -toimikunta. Toimikunta myöntää kriteerit täyttävälle osallistujille ohjelman tunnuksen, lipputankoon vedettävän vihreän lipun. (Suomen ympäristökasvatusseura i.a.)

6 KEHITTÄMISHANKEEN PROSESSIKUVAUS

6.1 Kriteeristön laatimisen käynnistyminen

Tässä luvussa kuvaan, miten kansallinen lapsiystävällinen toimija –kriteeristön laatimisen valmisteluprosessi ja kirkon puolella tehty lapsiystävällinen toimija –kriteeristön pilotointi etenivät. Keväällä 2009 YK:n lapsen oikeuksien juhluvuoden hanketoimija Seurakuntien Lapsityön Keskus aloitti kirkossa keskustelun siitä, miten YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisällön konkreettista toteutumista seurakunnissa ja seurakuntien työssä voisi mitata tai arvioida. Seurakuntien Lapsityön Keskuksen Juhlavuosi 2009 -hankkeen ohjausryhmässä kehiteltiin ensimmäisen kerran ideaa lapsiystävällinen toimija –kriteeristöstä.

Vuoden 2009 Lapsen oikeuksien juhluvuoden aikana korostui ajatus yhteistyön painovoimasta ja arvokkuudesta, kun asioita halutaan voimakkaasti viedä eteenpäin yhteiskunnassa. Lapsen oikeuksien viestintästrategian mukaan juhluvuonna onnistuttiin erityisesti mediaviestinnässä, koska kaikki toimijat toistivat ja korostivat samaa viestiä (Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2011). Tästä johtuen lapsiystävällinen toimija -kriteeristö päätettiin juhluvuoden kansallisessa johtoryhmässä kehittää yhdeksi kansalliseksi toimintamalliksi lasten oikeuksien valtavirtaistamiseksi yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

6.2 Yhteinen suunnittelu

Helmikuussa 2010 PTK – poikien ja tyttöjen keskus ry kutsui koolle vuoden 2009 kansallisessa verkostoyhteistyössä mukana olleita tahoja valmistelemaan lapsiystävällinen toimija -kriteeristön kirjaamista kansalliseen lapsen oikeuksien viestintästrategiaan. Paikalla oli edustajat Lastensuojelun Keskusliitosta, Suomen nuori-
soyhteistyö Alliannista, Mannerheimin Lastensuojeluliitosta ja PTK – poikien ja tyttöjen keskukselta. Tarkoituksena oli, että tässä suunnittelupalaverissa syntyisi pe-

rusteluteksti kriteeristöstä. Lisäksi keskusteltaisiin siitä toimintatavasta, jolla muita lapsen oikeuksien juhluvuoden toimijoita voitaisiin aktivoida mukaan laatimaan kriteeristöä.

Tässä yhteistyöpalaverissa kirjattiin lapsiystävällisen kriteeristön laatimisen perusteet. Näissä perusteissa korostui eri toimijoiden yhteistyön vahvistamisen tärkeys. Lisäksi perusteluissa otettiin esiin toimijoiden käsitys yhteisestä arvopohjasta suomalaisten lasten ja nuorten hyvän elämän edistämiseksi. Perusteluissa painotettiin lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Lapset ja nuoret tarvitsevat yhteistyöllä luotuja yhteisiä kasvatuservoja ja periaatteita. Konkreettisten toimintojen kautta lapset ja nuoret voivat jäsentyä osaksi heitä lähellä olevia yhteisöjä, perhettä ja muuta laajempaa yhteisöä. (SLK Muistio 1.2.2010.)

Jotta eri toimijat sitoutuisivat kriteeristön laatimiseen oli verkostoyhteistyökentässä suoritettava haastattelu. Kysymällä toimijoilta, millaisia ajatuksia heillä on kriteeristön laatimisesta ja sisällöstä, haluttiin vahvistaa toimijoiden sitoutumista työskentelyyn jatkossakin. Haastattelussa tulisi kartoittaa olemassa olevat toimintamallit, jotka tukevat ja edistävät uuden tuotteen luomista. Tärkeää olisi myös varmistaa, ettei samanlaisia malleja ole jo olemassa. Näin välttyttäisiin päällekkäiseltä työltä. (SLK Muistio 1.2. 2010.)

Työryhmässä otettiin esiin kysymys, tulisiko kriteeristön mallin pohjautua laatuajattelulle vai tavoitellaanko ennemminkin palkintoa tai jonkinlaista tunnustusta. Työryhmä korosti, että eri toimijoiden verkostoyhteistyön onnistumiselle on tärkeää, että kriteeristölle luodaan virallinen mandaatti. Mandaatille ei tässä palaverissa löydetty suoraa omistajuutta. Sisällöllisesti kriteeristössä haluttiin korostaa lasten omaa osallisuutta, toimijuutta eli osallistumista ja lapsen oman mielipiteen kuulemistä. Lapsien itse tulisi olla mukana kriteeristön laatimisprosessissa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. (SLK Muistio 1.2.2010.)

Kriteeristön laatimisessa haluttiin synnyttää uusi toimintamalli, joka edistää lasten hyvää elämää. Työryhmä katsoi, että parhaaseen lopputulokseen päästään, jos valmistelutyössä ja lanseerauksessa kyetään huomioimaan ja hyödyntämään julkisuutta. Kriteeristön lanseerauksessa korostettiin erilaisten viestintäkanavien hyödyntämistä, erityisesti sosiaalisen median käyttöä (SLK Muistio 1.2.2010). Toimijoiden tulisi voida toteuttaa kriteeristöä helposti. Sen toteutumisen seuranta voisi vaihdella niiden toimijoiden kesken, jotka ovat olleet laatimistyössä mukana. (SLK Muistio 1.2.2010.)

6.3 Kriteeristön kirjaaminen viestintästrategiaan

Ensimmäisen kriteeristöä valmistelleen työryhmän työskentelyn pohjalta valmisteltiin teksti YK:n lapsen oikeuksien viestintästrategiaan lapsiystävällisestä toimija – kriteeristöstä. Kirjaaminen tapahtui lapsiasiavaltuutetun ja PTK - poikien ja tyttöjen keskus ry:n yhteistyönä.

Kriteeristön lopputuloksena päätettiin tavoitella erilaisia toimijoita palvelevaa menetelmää, jossa tuetaan lapsen oikeuksien yleistä tunnettuutta ja sitä kautta lasten, nuorten ja perheiden yleistä hyvinvointia suomalaisessa yhteiskunnassa (Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2011).

6.4 Kansalaisjärjestöille laadittu lomakehaastattelu

Syksyllä 2010 lapsiasiavaltuutetun toimisto ja PTK – poikien ja tyttöjen keskus laativat kansalaisjärjestöille lomakehaastattelun (liite 1.), jonka tarkoituksena oli selvittää erilaisten toimijoiden kiinnostusta ja sitoutumista lapsiystävällinen toimija – kriteeristön luomiseen. Haastattelu lähetettiin kaikille YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuoden toimijoille. Lomakehaastatteluun vastasi yhdeksän toimijaa. Haastattelulomake jakautui sisällöllisesti kriteeristön laatimisessa mukanaolosta

saatuun hyötyyn, toimijoiden sitoutumiseen, sisältöön sekä laatimiseen liittyvään toimintamalliin.

6.5 Evankelis-luterilaisen kirkon kriteeristön pilotointi

Lapsen oikeuksien viestintästrategian valmistuttua evankelis-luterilainen kirkko kiinnostui pilotoimaan lapsiystävällinen toimija –kriteeristöä omassa toimintaympäristössään. Tällä pilotoinnilla päätettiin kerätä tietoa yhteisen kansallisen kriteeristön valmistamiseen.

Koska kansallinen kriteeristö tultaisiin laatimaan lapsiasiavaltuutetun alaisuudessa, toteutettiin myös kirkon pilotointi yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun kanssa. Kriteeristön valmistelutyöstä kirkon piirissä vastasi PTK:n koordinoima Näyn ja kuulun -hanke. Näyn ja kuulun on Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hankkeen osahanke. Kirkon pilottia kutsuttiin valmistelevaan työryhmä, johon kuuluivat paikallisten seurakuntien edustajia. Työryhmässä oli edustaja lapsityöstä, varhaisnuorisotyöstä ja seurakunnan hallinnosta.

Kirkon lapsiystävällinen toimija –kriteeristö valmistettiin vuoden 2010 aikana edellä kuvatun työryhmän työnä. Työryhmä kokoontui yhteensä neljä kertaa ja lisäksi se teki työtä sähköpostitse. Kokonaisuudessa työ pohjautui PTK:n koolle kutsuman kansallisen ryhmän alkukartoitukseen, kirkon pilottiryhmän työskentelyyn sekä kansalaisjärjestötoimijoiden haastattelussa saamiin vastauksiin. Työn teoreettisena pohjana hyödynnettiin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen viestintästrategiaa ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määrittelyä lapsen edusta ja osallisuudesta. Lopputuloksessa hyödynnettiin Green office -menetelmää sekä Vihreän lipun toimintamallia. Valmis kriteeristö julkaistiin ensimmäistä kertaa kirkon kasvatuksen työntekijöille tammikuussa 2011 Kirkon lapsi- ja nuorisotyön neuvottelupäivillä. Tuloksia siitä, miten kriteeristö on palvellut seurakuntien toiminnan kehittämistä, ei vielä ole olemassa.

6.6 Kirkon kriteeristön laadinnan erityishuomiot

Kirkon pilotointityössä huomattiin, että lapsiystävällinen toimija -kriteeristö voi mallina antaa koko evankelis-luterilaiselle kirkolle uudenlaisen tavan näyttäytyä lasten hyvinvoinnin edistäjänä. Tällä tarkoitetaan toimijaa, joka aktiivisesti verkostoituu muiden lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävien tahojen kanssa (PTK Muistio 12.8.2010.) Lapsen asema kirkossa on hyvä, mutta kirkko ja sen seurakunnat voivat edelleen olla vahvistamassa lapsen oikeuksien toteutumista ja lapsen oikeuksien puolustamista. Lapsen todesta ottaminen kirkossa vaatii uudenlaista vuorovaikutusosaamista ja toimintakulttuuria (Lapsi on osallinen 2008).

Valmistelutyössä huomattiin, että kirkossa on olemassa erilaisia näkemyksiä siitä, mitä tarkoitetaan lapsen edulla. Lapsen edusta keskusteltaessa tulisi samassa käydä myös laajempaa arvokeskustelua, jossa pohdittaisiin esimerkiksi kirkon yhteistä perhekäsitystä. Valmistelutyössä korostettiin, että lapsen koko elämää tulisi tarkastella kokonaisuutena. Tässä olennaista on, että kiinnitetään huomio lapsen kasvuympäristöön, jonka keskiössä on lapsen perhe. (PTK Muistio 12.8.2010.)

Tarkasteluun otettiin myös kirkon rooli työnantajana. Tämän ajan yhteiskunnassa lapsen elämää määrittelee monesti tiukka aikataulutus ja kiire. Lapsiystävällinen toimijan pitäisi olla toimija, joka kehittää omaa toimintaansa kiirettä ehkäisevillä toimintatavoilla. Kirkon työntekijöiden työajattomuus ja työaikojen vaihtelu saattavat olla kiireen lisääjiä. (PTK Muistio 22.9.2010.)

Työryhmän mielestä Ympäristöseuran Vihreä lippu –toimintamalli koettiin tavoiteltavana meriittinä. Keskustelua käytiin siitä, pitäisikö lapsiystävällinen toimija –kriteeristö olla samanlainen. Sanalla kriteeristö on miellelyhtymä sanaan kritiikki. Toisenlaisella nimellä voitaisiin luoda helpommin mielikuva tavoiteltavasta palkinnosta. Kriteeristön laatimisesta työryhmässä oltiin yhtä mieltä siitä, että prosessissa tarvitaan aktiivista työskentelyä yhdessä lasten, vanhempien ja seurakuntalais-

ten kanssa. Mukaan olisi hyvä saada myös ulkopuolinen arviointi. (PTK Muistio 12.8.2010.)

Työryhmä korosti, että arvioitaessa lapsiystävällisyyttä tulee prosessin aina olla seurakuntakohtaisia. Seurakuntaan tulee perustaa lapsiystävällinen toimija - työryhmä. Työryhmässä olisi hyvä olla edustettuna kaikki seurakunnan työalat; hallinnosta toimintaan. Pääroolissa työryhmässä tulisivat olla lapset ja nuoret itse. Seurakunnassa tulee olla olemassa toistuvia menetelmiä, joilla lasta, nuorta ja perhettä kuullaan suoraan. Varhaiskasvatuksessa kuuleminen voidaan toteuttaa erilaisten kasvatustilaisuuksien kautta, joissa lapsi saa kertoa omat toiveensa toiminnasta. Tärkeää on korostaa lasten omaa tapaa ilmaista. Tällaisia ilmaisukeinoja voivat olla esimerkiksi sadutus tai piirtäminen. Nuorisotyön puolella rippikouluissa toteutettavat alkuhaastattelut ja nuorten omat nettisivut antavat mahdollisuuden tiedon ja palautteiden keruulle. Lapsia ja nuoria voidaan myös kuulla oman alansa asiantuntijoina johtokunnissa tai neuvostossa, ja heitä varten voidaan perustaa seurakuntien omia lapsi- tai nuorisoparlamentteja. Sana kuuleminen liitettiin seurakunnassa myös yleiseen seurakuntatyöhön. Tärkeänä koettiin, että lapsia ja nuoria tulee kuulla jo toiminnan suunnitteluprosesseissa. Seurakunnassa voidaan toteuttaa myös avoimia palautepäiviä, jossa seurakuntalaiset voivat aktiivisesti olla kehittämässä ja ideoimassa seurakunnan toiminnan sisältöä. (PTK Muistio 22.9.2010.)

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET

7.1 Lomakehaastattelun tulokset

Lomakehaastattelussa (liite 1.) toimijoilta kysyttiin kuutta eri asiaa. Ensimmäinen kysymys liittyi tahojen halukkuuteen olla mukana lapsiystävällinen toimija -kriteeristön kehittämisessä. Toisena kysymyksenä kysyttiin toimijoiden näkemyksiä kriteeristön hyödystä. Kolmantena pyydettiin kuvamaan erilaisia toiveita, joita toimijoilla voisi olla kriteeristön laatimiseen liittyen. Neljäs kysymys liittyi kriteeristön sisältöön ja viides sen arviointiin. Viimeisenä toimijoita pyydettiin listaamaan yleisiä asioita liittyen kriteeristön laatimiseen.

7.1.1 Toimijoiden kiinnostus kriteeristön laatimiseen

Ensimmäinen kysymys, mitä toimijoille esitettiin oli heidän kiinnostuksensa kriteeristön laatimiseen. Kaikki yhdeksän kyselyyn vastannutta toimijatahoa olivat kiinnostuneita olemaan mukana lapsiystävällinen toimija -kriteeristön luomisessa. Vain yksi toimijataho ilmoitti, ettei voi haastatteluhetkellä osallistua työskentelyyn vedoten nopeaan aikatauluun ja resurssipulaan. Vastaajien kiinnostusta vahvisti se, millaisella prosessilla kriteeristö tultaisiin laatimaan. Laatimisen toivottiin toteutuvan jatkuvana prosessina, joka vaatii osallistujiltaan pitkäaikaista ja -jänteistä työskentelyä. Toimijoiden kiinnostusta ja sitoutumista voivat estää toimijatahoissa tapahtuvat muutokset. Tällaisia ovat työntekijöiden vaihtuminen tai muut työyhteisöjen sisäiset epävarmuustekijät, kuten muutokset organisaatiossa ja työntekijöiden vastuujaoissa. Kiinnostuneimmilta kriteeristöstä vaikuttivat olevan järjestökenttä ja yksityinen sektori. Kiinnostusta vahvisti se, että toimijataho kykenee soveltamaan kriteeristöä omaan organisaationsa tarpeisiin.

Kiinnostuksen kartoittamisen yhteydessä tuli vastauksissa esiin myös toimijoiden keskinäisen dialogisuuden tarve. Tässä näkyi haastattelun vastaamisen henkilökohtaisuus. Vastauksiin oli kirjattu myös omia henkilökohtaisia ennakkokäsityksiä

yhteistyöprojekteista, mikä kannattaa huomioida prosessissa. Yhteistyö syntyy monesti ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, riippumatta siitä, mitä tahoa henkilö edustaa.

7.1.2 Mukanaolosta saatu hyöty

Hyötynäkökulmalla tarkoitetaan tässä sitä hyötyä, jonka toimijat saavat osallistuesaan kriteeristön laatimiseen. Hyötyä tarkasteltiin erityisesti jokaisen organisaation omista lähtökohdista. Koska kriteeristön katsottiin konkretisoivan helpolla tavalla lasten oikeuksien toteutumista käytännössä, nähtiin mukanaolosta olevan hyötyä monenlaisille organisaatioille. Kriteeristön laatiminen on toimijoille itsearviointia siitä, miten uskottavasti he itse toteuttavat lasten oikeuksia. Erityistä hyötyä kriteeristöstä todettiin olevan toimijoiden viestinnässä. Tässä tarkoitettiin sekä yhteisön sisäistä että ulkoista viestintää. Sisäisessä viestinnässä kriteeristön katsottiin palvelevan yhteisön arvokeskustelun käynnistymistä. Ulkoisessa viestinnässä ilmeni positiivinen mediajulkisuus, jota kriteeristön laatimiseen osallistuminen voisi toimijataholle tuoda.

7.1.3 Kriteeristön laatimisessa huomioitavaa

Haastateltavilta kysyttiin, millaisella toimintaprosessilla lapsiystävällinen toimija - kriteeristö tulisi laatia, jotta se palvelisi parhaiten erilaisia toimijoita. Vastaajien mielestä kriteeristön laadinnan käynnistyessä tulisi sitä varten luoda ohjausryhmä. Mitä laajempi toimijoista koostuva joukko ohjausryhmässä on, sen paremmat mahdollisuudet kriteeristöllä on saada lisäarvostusta. Ohjausryhmän jäsenillä toivottiin olevan riittävästi vaikutusvaltaa. Varsinainen kirjoitustyö tulisi tehdä 1-3 henkilön toimesta mahdollisesti ohjausryhmän sisältä. Kaikilla mukana olevilla toimijoilla tulisi kuitenkin olla kirjoitustyöhön kommentointimahdollisuus. Ohjausryhmän tulisi ottaa huomioon jo olemassa olevat aineistot, kuten lapsivaikutusten arviointiin liittyvä aineisto tai erilaiset aikaisemmin valmistuneet yritysten ja järjestöjen kriteeristöt.

Aluksi kriteeristöstä olisi hyvä luoda mahdollisimman yksinkertainen perusmalli. Tätä perusmallia voitaisiin mallintaa eri toimijoiden keskuudessa. Mallista saadut kokemukset voitaisiin kerätä lopullisen yhteisen kriteeristön laatimisen pohjaksi. Hyväänä koettiin myös se, että erilaisia aikaisemmin toteutettuja malleja kriteeristölle (ks. WWF:n Green office ja Ympäristöseuran Vihreä lippu) hyödynnettäisiin valmistelutyössä.

Laatimisprosessissa koettiin tärkeänä toimijoiden haastattelu. Haastattelun kautta kriteeristön laadintaan voisivat osallistua mahdollisimman monet toimijat. Haastatteluja toivottiin toteutettavan jatkossakin. Tämä vahvisti myös toimijoiden käsitystä siitä, että laadintatyössä toteutuu jatkuva arviointi. Haastattelujen ja riittävän useiden tapaamisten katsottiin myös lisäävän toimijoiden keskinäistä vuorovaikutusta ja avoimuutta.

Mikäli kriteeristö päätettäisiin sertifoida, tulisi päättää, mikä taho voisi toimia omistajana. Lapsiasiavaltuutettu otettiin esiin yhtenä vaihtoehtona. Lapsiasiavaltuutetun resurssit koettiin kuitenkin rajallisina, joten toimijoiden yhteistyötä tarvitaan kriteeristön seuraamisessa ja arvioinnissa. Tätä varten voitaisiin kerätä eri toimijoista koostuva raati. Tässä yhteydessä vastaajat pohtivat myös sitä, olisiko tämä kriteeristö jotenkin liitettävissä lapsen oikeuksien sopimuksen kansalliseen raportointiin.

7.1.4 Kriteeristön sisältö

Kriteeristön sisällössä kysyttiin, mitä asioita sisällössä tulisi ottaa huomioon. Sen sisältö tulisi luonnollisesti olla suhteessa lapsen oikeuksiin. Tästä syystä myös kriteeristön jaotteluna voisi toimia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisällöllinen jako: terveys, koulutus, turva, osallistuminen ja osallisuus, erityinen suojelu ja hoiva sekä riittävä osuus yhteiskunnan voimavaroista. Muita olennaisia jaotteluun liittyviä asioita ovat lasten ja nuorten osallisuuden asteet. Näitä asteita tulisi voida mitata niin, että ne kertovat, miten hyvin lapset voivat osallistua toiminnan ja päätösten suunnitteluun ja itse päätöksentekoon. Myös heidän mahdollisuutensa osallistua toiminnan toteutukseen ja arviointiin tulisi voida arvioida. Syrjimättömyyden ja hei-

koimmassa asemassa olevien lasten huomioiminen tulisi esittää erillisinä. Eettiset kysymykset, kuten lapsiystävällisen tiedon tuottaminen ja siihen liittyvä viestintä, mainonta ja markkinointi ovat sisällön tärkeitä osa-alueita. Laadullisina kriteereinä voitaisiin pitää toiminnan pysyvyyttä, edustuksellisuutta, monipuolisuutta, saatua julkisuutta ja konkreettisuutta.

Kriteeristön tekeminen yhteismitalliseksi erityyppisille toimijoille koettiin erittäin haasteelliseksi, koska sen sisältö miellettiin eri toimijoiden kesken eri tavalla. Esimerkkeinä tuotiin esiin, miten eduskunta, Alko tai tupakkateollisuus voisivat olla lapsiystävällisiä toimijoita. Vastaajilla oli olemassa sellaisia tahoja, joiden kanssa he eivät tee yhteistyötä juuri siksi, etteivät nämä kyseessä olevat tahot toteuta joi-takin lapsiystävällisyyden oletettuja sisältöjä. Ongelmallista on, jos toimija itse kat-soo olevansa lapsiystävällinen, mutta kriteeristön omistajat eivät näin ajattele. Täs-sä yhteydessä kysyttiin, pitääkö lähtökohtana olla, että jo yrityksen toimiala on lap-siystävällistä. Rajan vetäminen tässä koettiin vaikeana.

7.1.5 Lapset mukana kriteeristön laatimisessa

Vastaajia pyydettiin kriteeristön sisällössä erityisesti kiinnittämään huomiota lasten etuun ja osallisuuteen. Sellaiset järjestöt ja toimijat, joilla oli suora kontakti lapsiin, kokivat, että lapsia itseään on hyvä osallistaa kriteeristön laatimisprosessin eri vai-heissa. Yhdessä haastattelulomakkeessa mainittiin, että koko prosessi ilman lapsia on toteuttamistavaltaan absurdi. Muutkin toimijatahot pitivät lasten osallistumista uskottavuuden kannalta erittäin tärkeänä. Lapsia pidettiin jopa koko kriteeristön omistajina. Mikäli prosessiin liittyisi jokin palkinto tai tunnustus, pitäisi sen luovut-taminen toteutua lasten toimesta. Lasten osallistuminen ja lasten osallisuuden määrittelemine kriteeristön sisällä voi vastaajien mukaan osoittautua haasteelli-seksi, sillä muun muassa lasten osallistumisen toteutuminen voi olla hyvin erilaista toimijasta riippuen. Olennaista on ymmärtää, että lapset eivät välttämättä halua osallistua asioihin, jotka eivät ole heitä lähellä. Tällainen voidaan kuvata esimerkik-si marionetti-osallistumisena, jolla tarkoitetaan tahdotonta, toisten johdettavissa olevaa osallistumista tai myös tokenismia eli vallassa olevien henkilöiden usein ta-

hatonta toimintaa, jolla estetään vähemmistöjen pääsy osaksi kokonaisuuksia. Lasten asema kriteeristössä ja sen laatimisessa voi loppujen lopuksi käytännössä vaihdella hyvin voimakkaasti. Lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivat järjestöt ja seurakunnat ovat tässä aivan eri asemassa kuin esimerkiksi yritystoimijat.

7.1.6 Kriteeristön toteutumisen arviointi

Kriteeristön laadinnassa ei pelkästään riitä, että se luodaan. Sitä varten pitää olla jokin järjestelmä, joka valvoo sen toteuttamista. Viimeisenä kysymyksenä haasteltavilta kysyttiin, miten kriteeristöä tulisi arvioida. Tässä yhteydessä tuotiin esiin mahdollinen voimassaoloaika. Jos kriteeristö on voimassa vain määrätyn ajan, kuka sen voi uusia ja miten? Aikaisemmat verrannollisesti samanlaiset mallit kuten WHO:n luoman Baby Friendly Hospitalin –malli, olivat esimerkkinä voimassaoloajan seuraamisen vaikeudesta. Kriteerit tälle toiminnalle on aikanaan määriteltä, mutta ne eivät enää ole voimassa. Silti sairaalat itse ja myös media saattavat edelleen käyttää näitä sertifikaatteja. Vastaajat korostivat, että olennaista kriteeristön arvioinnille on se, miten toiminnan valvonta järjestetään.

Mikäli kriteeristöön liittyisi jokin palkinto, voisi sen luovuttaa sekä tunnustuksena toteutetusta työstä, mutta myös uudelle toimijalle innostamaan ja kehittämään toimintaansa edelleen. Sekä kansalliselle että paikallisille toimijakohtaisille tunnustuksille nähtiin olevan tarvetta. Kansallisen tunnustuksen perusteet olivat asian yhteneväisyys ja näkyvyys. Hyvänä mallina oli myös se, että kuka tahansa voisi ilmoittaa tietynä hakuaikana erilaisia henkilöitä tai toimijoita, jotka hänen mielestään täyttävät lapsiystävällisyyden kriteerit.

Sertifioinnin pelättiin jäykistävän kriteeristöä ja sen käytettävyyttä. Tästä syystä parempana vaihtoehtona pidettiin sitä, että peruskriteeristö olisi niin yksinkertainen, että sen pohjalta jokainen toimija voi itse määritellä omat kriteeristönsä.

7.2 Kirkon pilotoinnissa syntynyt kriteeristön malli

Kirkon pilotoinnissa kriteeristö muotoiltiin kirjailija Kaisa Raittilan avustuksella kymmenen seurakunnalle esitettävän kysymyksen muotoon (liite 2). Nämä kysymykset pyrkivät sisällöllisesti avaamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mahdollisimman helposti seurakunnan arkeen liitettäväksi. Kysymykset olivat:

- kuuluuko lapsen ja nuoren ääni?
- mahtuuko täällä kasvamaan?
- saako täällä kasvaa rauhassa?
- kunnioitetaanko täällä kaikkia?
- katsotaanko asioita koko perheen kannalta?
- onko hyviä aikuisia riittävästi?
- muistaako työnantaja laittaa lapsen edun ykköseksi?
- saavatko kaikenlaiset perheet tukea?
- pidetäänkö samaa työtä tekeviin yhteyttä?
- pidetäänkö kaikkia alle 18-vuotiaina lapsina? (Näyn ja kuulun -torvi 2011.)

Kysymykset haluttiin jättää avoimiksi, jotta ne voidaan mieltää keskustelun avajaksi ennemmin kuin toimintaa suoraan ohjaaviksi kriteereiksi. Sisällöllisesti kysymykset nostivat esiin lasten ja nuorten kuulemisen ja sen muodot. Tilakysymyksissä korostettiin leikin ja levon merkitystä. Tilojen tulisi olla riittävän suuria ja lasten ja nuorten itsensä tulisi voida osallistua niiden suunnitteluun. Kasvurauhassa korostettiin kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja ryhmäkokojen pienuutta. Yhdenvertaisuus ja sen hyväksymisen tärkeys kuvattiin toiminnan avoimuutena erilaisille toimijoille. Perheen hyvinvointi nähtiin koko kriteeristön tavoitteena, johon pyritään erityisesti ratkottaessa ristiriitoja tai luotaessa uusia käytäntöjä. Työnantajan roolissa seurakuntaa korostettiin lapsen edusta huolehtijana. Tämä tarkoittaa, että henkilöstö on koulutettua ja erilaisissa muutostilanteissa työnantajan suhtautuminen on joustavaa työntekijöidensä perheiden tilanteisiin. Verkostoyhteistyö nähtiin erittäin tärkeänä lapsiystävällisellä toimijalla. Kirkko kuvattiin aktiivisesti yhteiskuntaan päin vaikuttavana tahona. Lisäksi kriteeristössä haluttiin korostaa, että kaikki kriteerit

koskettavat alle kahdeksantoistavuotiaita tyttöjä ja poikia. Tässä haluttiin erityisesti korostaa lapsuuden suojelua.

Kriteeri -sana koettiin ohjailevaksi ja tästä syystä lapsiystävällinen toimija -kriteeristö nimettiin kirkossa Näyn ja kuulun torvi –tunnukseksi. Käytännössä seurakunnissa toivotaan käynnistyvän kehittämisprosessi, jossa tarkastellaan, miten lasten oikeudet toiminnassa ja hallinnossa nyt toteutuvat ja mitä asioita tulisi edelleen kehittää. Toimintaa varten tulisi perustaa moniammatillinen työryhmä, jossa lapset ja nuoret itse ovat aktiivisina tiedontuottajia ja asiantuntijoita. Tämän toivotaan vahvistavan erityisesti lasten osallisuutta. (ks. Näyn & Kuulun torvi –tunnus 2011.)

7.3 Lapsiystävällinen Suomi

Suomalainen yhteiskunta voi olla hyvin ylpeä monista eri asioista lasten edun ja osallisuuden vahvistamisessa. Tarjoamme lapsillemme turvallisen elinympäristön sekä hyvän elintason (ks.Aula 2011). Sosiaalityö, varhaiskasvatus, kirkko ja monet muut tahot ovat onnistuneesti edistäneet lasten ennalta ehkäisevää työtä. Yhteiskuntamme elää kuitenkin voimakkaassa muutoksessa. Kasvu ympäristön muutokset tuovat mukanaan uusia mahdollisuuksia, mutta myös haasteita. Nämä haasteet voivat olla lisäämässä hyvinvoinnin eriytymiskehityksen riskejä (ks.livonen 2012).

Tärkeintä lapsiystävällinen toimija –kriteeristön laatimisessa on, että lasten oma kokemusasiantuntemus ymmärretään ja sitä osataan hyödyntää erilaisen toiminnan kehittämisessä. Lapset itse osallistuvat parhaiten omien asioidensa hoitamiseen. Orasen (2008) mukaan on uskottava, että heillä itsellään on tarvittava kyky toimia asiantuntijoina eri toimintojen kehittämisessä ja arvioinnissa. Helavirta (2011) sanoo, ettei lapsia saisi pitää pelkästään tietoa tuottavina objekteina, vaan heidät tulisi nähdä subjekteina. Tässä on suomalaisen yhteiskunnan lapsiystävällisyyden suurin haaste. Lapsiasiavaltuutettu Aula korostaa, etteivät aikuiset vielä riittävästi osaa arvostaa lapsuutta ja lapsen tapaa toimia. Siksi aikuisilla on vielä pal-

jon tehtävää, jotta he olisivat oikeasti perillä siitä, millaisia ovat lapselle ominaiset tavat ilmaista ja toimia. (Aula 2011.)

Kehittämishankkeen jälkeen voidaan sanoa, että suomalainen lapsiystävällinen toimija on monin tavoin periksi antamaton suhteessaan lapsen oikeuksiin. Lapsiystävällisyyden tausta tulee ymmärtää osana laajempaa ihmisoikeuskasvatusta, ja tästä syystä lapsiystävällinen toimija pyrkii aktiivisesti jakamaan tietoa lapsen ihmisoikeuksista. Lapsiasiavaltuutettu Aula (2011) korostaa, että lapsiystävällinen toimija haluaa edistää sukupolvien ja perheiden yhteyttä ja ymmärtää, ettei lapsen oikeuksien korostamisessa ole kyse aikuisten auktoriteetin murtamisesta, vaan lasten itsensä luomasta paremmasta tiedosta heitä itseään koskevien päätösten perustaksi. (Aula 2012.)

8 KEHITTÄMISHANKKEEN LUOTETTAVUUS

Tämän kehittämishankkeen raportoinnissa on yhdistetty erilaisia kehittämishankkeen raportoinnin perinteitä (ks. Rantanen & Toikko 2005, 97.) Siihen, miten työ on kirjoitettu ovat vaikuttaneet tekstin oletetut lukijat. Rantanen & Toikko (2005) toteavat, että usein toimeksiantaja haluaa saada vastauksia konkreettisiin kysymyksiin ja löytää tietoa käytännön tarpeista. Tämä on ollut työn lähtökohta. Lapsiystävällinen toimija –kriteeristön laatiminen oli varsin laaja kokonaisuus, josta vain osa keskittyi varsinaisen tutkivan työotteen alle. Työn pääpaino on kriteeristön laatimiseen liittyvää kuvausta. Kari Kiviniemi (1999) korostaa toimintatutkimuksissa käytetyn luotettavuuden merkitystä. Hän suosittaa tarkastuskäytäntöä, jossa tutkittavana olleet arvioivat tutkimuksessa saatuja tuloksia ja siihen tehtyjä tulkintoja (Kiviniemi, 1999, 80.) Kiviniemen mukaan (1999) raportin tarkastavat tällöin henkilöt, joilta aineisto on kerätty ja jotka ovat olleet osaltaan mukana kehittämässä ja toteuttamassa yhteistä toimintatutkimushanketta. Tämä antaa kuvan siitä, miten uskottava tutkimus heidän mukaansa on ja miten raportissa esitettävät tulkinnot vastaavat heidän näkemyksiään kehittämistyöstä (Kiviniemi, 1999.)

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula (liite 4.) sanoo omassa luotettavuusanalyysissään, että tekemäni kuvaus lapsiystävällinen toimija –kriteeristön laadinnasta vastaa hänen omaa käsitystään prosessin kulusta. Lisäksi Aula toteaa, että kehittämishankkeesta on avuksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kansallisen viestintästrategian toimeenpanossa ja toteutumisen arvioinnissa jatkossakin. Toiminnanjohtaja Eero Jokelan luotettavuusarvioinnin (liite 3.) mukaan prosessi on kattava ja vahvistaa hänen omaa näkemystään hankeprosessista.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kehittämishankkeessa mukana olleet lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävät toimijat kokivat, että lapsiystävällinen toimija -kriteeristöstä on monella tapaa konkreettista hyötyä kehitettäessä suomalaista yhteiskuntaa lapsiystävällisemmäksi. Se voi toimia ikään kuin lapsen edun ja osallisuuden vahvistamisen näkevinä silmälaseina. Jotta paras mahdollinen hyöty yhteiskunnalle voitaisiin saavuttaa, tulisi kriteeristön sisältö valmistaa niin, että sen avulla voidaan tunnistaa sekä lapsen suojelun että osallistumisen tarpeet.

Kun aikanaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kansallisen viestintästrategian mukaista lapsiystävällinen toimija -kriteeristöä lähdetään luomaan, on erittäin tärkeää, että prosessissa on mukana mahdollisimman erilaisia toimijoita. Tällöin voidaan parhaiten palvella mahdollisimman laajasti erilaista toimintaa. Vaikka kriteeristön valmistelutyö koettiin kehittämishankkeessa etukäteen haasteelliseksi, vastaajat uskoivat, ettei yhteisten nimittäjien löytäminen lasten edun ja osallisuuden konkretisoimisessa pitäisi olla mahdotonta. Yhteiset peruseriaatteet, jotka suuntaavat lapsiystävällisyyteen löytyvät varmasti. Jokaiselle toimijalle pitää kuitenkin jättää mahdollisuus muokata kriteeristöä omista lähtökohdistaan käsin. Koska eri toimijat tekevät työtään eri sisältöalueilla ja toimintatavoilla, on olennaista, että he tarvitsevat erilaisia kriteereitä. Ehdot lapsiystävällisyyden peruseriaatteille voivat löytyä esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenteista. Niissä listataan esimerkiksi vähimmäisvaatimuksia lasten osallisuuden täyttymiseksi.

Kriteeristön toteuttamisessa tärkeintä ei ole palkinto tai sertifikaatti, vaan ennen kaikkea ne konkreettiset toimenpiteet ja kehitystyö, joita tapahtuu eri toimijoiden prosesseissa kohti lapsiystävällisyyttä. Koulutuksen saaminen, sekä lapsen oikeuksista että kokonaisvaltaisesti ihmisoikeuksista, on ensimmäinen edellytys kriteerien täyttymiselle. Lasten itsensä tulee olla keskeisessä roolissa kriteeristöä laadittaessa.

Kirkon pilotoinnin johtopäätöksistä korostan kriteeristön laajuutta. Lapsiystävällisyyttä tulee tarkastella monista eri näkökulmista käsin. Kirkon pilotoinnin lähtökohana käytettiin suoraan YK:n lapsen oikeuksien sisältöä. Lopputuloksessa ei haluttu korostaa kriteerien tiukkaa toteuttamista vaan seurakunnissa käynnistyvää kehitystyötä, jossa lapset ja nuoret itse ovat aktiivisia.

Varhaiskasvatuksessa lapsiystävällisyydessä on kyse sisällöllisestä orientaatiosta, joka toimintana konkretisoituu lapsen kuulemisesta. Lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua oman arkinsa rakentamiseen. Kasvatuksellisten tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien tulisi nousta ennen kaikkea lapsista itsestään. Kasvattajan on hallittava ne asiat, jotka ovat lapsista mielekkäitä ja aikuisten näkökulmasta tarpeellisia. Aikuisilta tämä kaikki vaatii ehkä uuttakin ammatillista osaamista. Se vaatii myös rohkeutta kehittää omaa työtään ja olla koko ajan avoimia uudelle.

Valtakunnallisella tasolla tarvitaan vahvaa yhteistyötä lapsen oikeuksien yleisen tunnettuuden kehittämiseksi. Tulevaisuudessa on edelleen tärkeää, että lasten oikeuksien viestintää tehdään laajapohjaisella yhteistyöllä. Tämän yhteistyön tuloksena voi syntyä myös ajatus siitä, kuka on kriteeristön omistajataho. Mikäli lasten oikeuksien juhlapäivää vietetään kansallisten toimijoiden kesken joidenkin yhteisten teemojen alla, voisi lapsiystävällisen toimija -kriteeristö noudattaa näitä samoja teemoja. Tärkeää on, että kriteeristö tulee ainakin jollain tavalla yhdistää tähän yleiseen lapsen oikeuksien viestintään, jotta sen huomioarvo säilyy.

Lapsiystävällisyyttä ja lapsiystävällinen toimija -kriteeristön luomista voi jatkossa tutkia monesta eri näkökulmasta. Kiinnostavaa olisi saada selville, millainen malli lopullisesta lapsiystävällinen toimija -kriteeristöstä syntyy ja mitkä asiat ovat sen keskeisenä sisältönä. Kirkon kriteeristön seurakunnille tuoma hyöty ja kehitys lapsiystävällisyyden vahvistamiseksi on oman opinnäytetyön arvoinen asia. Lasten ja nuorten osallisuutta on tutkittu niin varhaiskasvatuksessa kuin nuorisotyön puolella. Kuitenkin aikuisiin liittyviä osallisuuden mahdollistumisen esteitä voisi tarkastella kasvatuksen ammattilaisten näkökulmasta.

Koko lapsiystävällisyydessä on kyse ennen kaikkea ajattelutavan muutoksesta. Lapsen asema suomalaisessa yhteiskunnassa on muuttunut. Aikuisten tulee muistaa, että lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita. Se ei kuitenkaan poista aikuisen vastuuta lasten oikeuksista huolehtijana.

LÄHTEET

- Anttila, Pirkko 2008. Onko opinnäytetyöstä kehittämistyöksi? Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyö ja ohjaus –seminaari. Viitattu 15.3.2012. <http://www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464158778/1194360111832/1194360447229.html>.
- Aula, Maria Kaisa 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena seurakuntien hallinnossa ja toiminnassa. Luentomateriaali Näyn ja kuulun-seminaarissa seurakuntien lapsiasiahenkilöille 12.10.2011. Helsinki.
- Finlex. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 10.3.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Flowers, Nancy (toim.) 2007. Compasito. Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja (suomennettu 2011). Helsinki: Lasten Keskus.
- Gretzhel, Anu (toim.) 2002. Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleja osallisuudesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Evankelis-luterilainen kirkko i.a. Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö. Kirkon strategia vuoteen 2015. Viitattu 20.3.2012. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2656A1>.
- Heikkinen, Hannu L. T & Jyrkämä Jyrki 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen Hannu L.T & Huttunen Rauno & Moilanen Pentti (toim.). Siinä tutkija missä tekijä. Juva: Atena Kustannus.
- Helavirta, Susanna 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino OY.
- Hetemäki, Inka 2009. YK:n lapsen oikeuksien sopimus 20 vuotta. Teoksessa Raittila Kaisa (toim.) Lapsella on oikeus pyhään. YK:n lapsen oikeuksien so-

pimuksen juhluvuoden virikeaineistoa mikkelinpäivän messuun ja viikko-toimintaan. Helsinki: Seurakuntien Lapsityön Keskus.

Ihmisoikeudet.net 2010. Mitä ihmisoikeudet ovat? Viitattu 15.3.2012.
<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=mita-ne-ovat>.

Iivonen, Esa 2012. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy muuttuvassa kasvuympäristössä. Luentomateriaali keskustelutilaisuudessa Suomessa toimiville kirkkoille ja uskonnollisille yhteisöille 15.3.2012. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Kalliala, Marjatta 2008. Kato muo! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Karlsson, Liisa 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kaste -hanke 2011. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2011-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki.

Kiili, Johanna 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.

Kiviniemi, Kari 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina. Teoksessa Heikkinen Hannu L.T & Huttunen Rauno & Moilanen Pentti (toim.). Siinä tutkijamissä tekijä. Juva: Atena Kustannus.

Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opin-
 näytetöitä varten. Viitattu 24.4.2012.
http://www.diak.fi/files/diak/.../C_17_ISBN_9789524930994.pdf.

Laadullisen aineiston analyysi ja tutkinta 2011. Viitattu 23.3.2012.
http://www.kajak.fi/opari.opinnautetyopakki_materiaali/tukimateriaali/laadullisen_analyysi_ja_tutkinta.

Lapsi on osallinen 2008. Evankelis-luterilainen kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja, Viitattu 25.3.2012.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content449514>.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007 - 2011, Opetusministeriön julkaisu 2007: 41.

Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2010. Oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille, jos he eivät tiedä niistä. Opetusministeriön työryhmänmuistioita ja selvityksiä 2010:14. Helsinki.

Lapsiasiavaltuutettu i.a A. Perustietoa ja taustaa. Viitattu 25.3.2012

<http://www.lapsiasia.fi/perustietoa/taustaa>.

Lapsiasiavaltuutettu i.a B. Yleissopimus lasten oikeuksista. Viitattu 15.3.2012.

http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet.

Lastensuojelun tietopaketti 2008. Viitattu 31.3.2012.

http://www.tampere.fi/tiedostot/55CgiYaMF/Lastensuojelun_tietopaketti.pdf.

Leinonen, Jonna Hermina 2010. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen päiväkodin toimintakulttuurissa. Tilastollinen tutkimus osallisuuden tasomallista. Opettajankoulutuslaitoksen varhaiskasvatuksen Pro Gradu -työ. Helsingin yliopisto.

Mäkinen, Päivi & Raatikainen, Eija & Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro OY.

Nieminen, Liisa 2000. Teoksessa: Honkanen Jussi & Syrjälä Jaana (toim.). Lapsen oikeudet. Suomen YK -liiton julkaisusarja nro 31. Helsinki.

Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa 2011. Näyn ja kuulun - lapsen etu ja osallisuus. Osallisuuden kokemuksia ja kokeiluja seurakunnissa. Helsinki: Lasten keskus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a B. Lapsilla on oikeus. Viitattu 15.3.2012.
<http://www.minedu.fi>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a A. Lapsilla on oikeus. Lapsen oikeuksien juhla-
 vuoden toimijat. Viitattu 15.3.2012.
[http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/lapsenoikeudet/Juhlavuode
 n_toimijat.html?lang=](http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/lapsenoikeudet/Juhlavuoden_toimijat.html?lang=).

Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä.
 Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osa-
 raportti. Viitattu 20.3.2012.
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/.../mitä%20mieltä!%20raporttiCS3.pdf>

Osallisuuden vahvistajat -verkosto 2012. Hankehakemus. PTK - poikien ja tyttöjen
 keskus. Helsinki.

Meidän kirkko 2012. Kirkkomme kasvatuksen strategiset suuntaviivat. Evankelis-
 luterilainen kirkko. Viitattu 31.3.2012.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content311720>.

Mäkitalo, Anna-Riitta; Nevalainen, Saila; Ojala, Mikko; Tast, Sylvia; Venninen, Tuu-
 likki & Vilpas, Birgitta (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittä-
 mistä ja tutkimista päiväkodin arjessa 2.Soccan ja Heikki Waris –
 instituutin julkaisusarja nro 25.

Näyn ja kuulun -torvi tunnus i.a. Viitattu 31.3.2012.
[http://www.lapsivaikutukset.fi/index.php?option=com_content&view=arti
 cle&id=48&Itemid=53](http://www.lapsivaikutukset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=53).

Pelastakaa Lapset ry i.a. Lapsen ääni –tarina minulta. Viitattu 25.4.2012.
[http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/mediakasvatus/lasten-osallisuus-
 ja-media/lapsen-aani-tarina-minulta/](http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/mediakasvatus/lasten-osallisuus-ja-media/lapsen-aani-tarina-minulta/)

- Piironen, Tiina 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Kuunnelkaa meitä - Lasten osallisuushanke 2006–2007. Viitattu 15.3.2012. <http://www.munvuoro.fi>.
- PTK - poikien ja tyttöjen keskus i.a. Viitattu 26.4.2012.
http://www.ptk.fi/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=15&Itemid=151
- PTK - poikien ja tyttöjen keskus 2010. Lapsiystävällinen toimija - kriteeristöyöryhmä. Muistio 12.08.2010. Helsinki.
- PTK - poikien ja tyttöjen keskus 2010. Lapsiystävällinen toimija - kriteeristöyöryhmä. Muistio 22.09.2010. Helsinki.
- PTK - poikien ja tyttöjen keskus ry 2012. Osallisuuden vahvistajat verkosto - hankehakemus. Helsinki.
- Rantanen, Teemu & Toikko Timo, 2005. Teoksessa Liisa Vanhanen-Nuutinen & Pirjo Lambert (toim.). Hankkeesta julkaisuksi. Kirjoittaminen ammattikorkeakoulun ja työelämän kehityshankkeissa.
- Rousu, Sirkka & Holma, Tupu 2004. Lastensuojelupalveluiden laadunhallinta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Seurakuntien Lapsityön Keskus 2009. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlatvuosi. Muistio 1.2.2010. Helsinki.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Sinko, Päivi 2004. Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsingin Yliopisto. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Lasten suojelun käsikirja 2012. Viitattu 23.3.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi/FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/lapsenetu/>.

Suomen Unicef i.a. Verkkojulkaisu YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista. Viitattu 1.3.2012. <http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>.

Suomen ympäristökasvatuksen seura ry i.a. Vihreä lippu. Viitattu 20.4.2010. <http://www.vihrealippu.fi/pages/285.php>.

Turja, Leena 2004. Teoksessa Kupila Päivi (toim.) Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hankesuunnitelma 2008 - 2011. Kirkolliset kasvatuksen palvelujärjestöt yhteistyössä Kirkkohallitus 2008. Helsinki.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Viitattu 28.3.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit.fi/lait/varhaiskasvatus/linjaavat/vasu-asiakirja.

Virkki, Päivi 2007. Lapset laatua arvioimassa. Miten viisivuotiaat kokevat päivähoitoarjen. Teoksessa: Gretzhel Anu & Kiilakoski Tomi (toim.). Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisu- ja 77. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Sarja A 3.

Virtanen, Kalevi 2009. Pääsihteeri. Seurakuntien Lapsityön keskus. Sähköpostiviesti 20.11.2009. Vastaanottaja Kaisa Rantala. Tuloste tekijän hallussa.

WWF Suomi i.a. Elävän maapallon puolesta. Viitattu 24.4.2010. <http://wwf.fi/maapallomme/vaikuta/greenoffice/mika-green-office/>.

YK:n lapsen oikeuksien komitea 2011. Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely. 57. istunto päivitetty ver-

sio 7.9.2011. Päätelmät: Suomi. Viitattu 20.3.2012.
http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_seuranta.

LIITE 1: KANSALAI SJÄRJESTÖJEN HAASTATTELULOMAKE

Arvoisa vastaanottaja, hyvä LOS toimija

Kädessäsi on haastattelulomake, joka liittyy huhtikuussa 2010 ministeri Stefan Wallinille luovutettuun YK:n lapsen oikeuksien viestintästrategiaan. Strategiaan on kirjattu keinoja, joilla tulevaisuudessa lapsen oikeuksia pyritään avaamaan konkreetiksi ja kaikille suomalaisille paremmin ymmärrettäväksi.

Yhtenä toimenpiteenä strategiaan on kirjattu **Lapsiystävällinen toimija – kriteeristön luominen**. Tämän kriteeristön on tarkoitus olla väline, jolla erilaiset yksittäiset toimijat voisivat kehittää omassa toiminnassaan lapsen oikeuksien valtavirtaistamista, edistää lapsen oikeuksien tunnettuutta ja sitä kautta lasten, nuorten ja perheiden arkista hyvinvointia.

Lapsiystävällinen toimija -kriteeristön valmistamiseen tarvitaan niin järjestöjen, kuntien kuin seurakuntien sekä valtion viranomaisten osallistuminen. Viestintästrategian mukaan kansallisen kriteeristön kehittämisen vetovastuussa on lapsiasiavaltuutettu, jonka tarkoituksena on koota kehitystyöstä kiinnostuneet toimijat verkostoksi.

Vuoden 2011 aikana aloitetaan prosessi, jolla kehitetään kriteeristöä yleisesti ja mallinnetaan sitä jollekin toimijaryhmälle. Työ on alussa: kokonaisuus tarvitsee vielä paljon kehittämistä ja yhteistä keskustelua.

Seurakunnat ovat toimijatahona ilmoittaneet halukkuutensa toimia mallintamisessa pilotin roolissa. Sen vuoksi lapsiasiavaltuutetun kanssa on sovittu, että etukäteiskartoitusta aihepiiristä tekee Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus - PTK ry. Kyselyn vastaukset kirjataan samalla osaksi Kaisa Rantalan opinnäytetyötä Diakonia ammatti-korkeakoulussa, Järvenpään toimipaikassa.

Tämän kyselyn tarkoitus on luoda pohjaa erialaisia toimijoita palvelevalle kriteeristölle. Lisäksi kyselyllä pyritään kartoittamaan millaisella työskentelyprosessilla kriteeristö olisi hyvä valmistaa.

Kysely sisältää kuusi kysymystä, johon toivomme teidän kirjaavan mielipiteenne. Liitteenä on haastattelulomake sekä lapsiystävällinen toimija -kriteeristöä koskeva lainaus kansallisesta lapsen oikeuksien viestintästrategiasta. Haastattelulomake löytyy sähköpostista myös word-muotoisena, jolloin vastaukset voi kirjata suoraan asiakirjaan. Toivomme teidän palauttavan lomakkeen 31.10.2010 mennessä: kaisa.rantala@ptk.fi.

Helsingissä ja Jyväskylässä 6.10.2010

Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

Kaisa Rantala
hankekoordinaattori
p. 050-381 2886
Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus - PTK ry
Tyttöjen ja poikien oikeudet kirkossa -hanke

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14:

Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia.

Oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille, jos he eivät tiedä niistä.

([http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Lapsen oikeuksien kansallinen viestintastrategia.html](http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Lapsen_oikeuksien_kansallinen_viestintastrategia.html))

Lainaus sivu 32;

5. Laaditaan Lapsiystävällinen toimija - kriteeristö

Laaditaan kansallisesti verkostoyhteistyönä ja lapsen oikeuksien juhluvuoden yhteistyökokemuksia hyödyntäen "lapsiystävällinen toimija" -kriteeristö. Lapsiasiavaltuutettu voi toimia yhteistyön vetovastuussa. Konkreettisena lopputuloksena tavoitellaan erilaisia toimijoita palveleva menetelmä, jolla tuetaan lapsen oikeuksien tunnettuutta sekä sitä kautta lasten, nuorten ja perheiden arkista hyvinvointia. Yhteistyöhön tarvitaan niin järjestöjen, kuntien kuin seurakuntien sekä valtion viranomaisien edustus.

Perustelu

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisen tunnettuuden levittämisessä tarvitaan uusia konkreettisia keinoja, joilla lapsen oikeuksien valtavirtaistamista voidaan tehdä käytännöllisesti erilaisten yhteiskunnan toimijoiden omassa työssä. Tällaisia toimijoita voivat olla kunta, seurakunta, järjestö, työpaikka tai yritys. Tavoitteena on että mahdollisimman moni suomalainen voisi ymmärtää, miten lapsen oikeuksia voidaan soveltaa arkiseen elämään ja yhteisöihin.

Lapsiystävällinen toimija -kriteeristön luomisella tavoitellaan käytännöllistä toimintamallia, jolla erilaiset yhteiskunnalliset toimijat ja tahot voivat arvioida helposti oman toimintansa lapsinäkökulmaa ja lapsen oikeuksien mukaisuutta. Kriteeristön täyttävät toimijat voisivat saada "lapsiystävällisen toimijan" palkinnon tai tunnustuksen. Malli tarvitsee vielä paljon kehittämistä ja yhteistä keskustelua.

Lapsen oikeuksien sopimuksen tuntemus on lisääntynyt ja kiinnostus sen käyttämiseen työn perustana kunnissa, kouluissa ja seurakunnissa on lisääntynyt. Kiinnostusta on myös lapsen oikeuksien valtavirtaistamiseen ja päätösten lapsivaikutusten arviointiin. Helppoja käytännössä toteutettavia toimintamalleja tähän on kuitenkin vähän. On riskinä että sopimuksen tuntemus jää teoreettiselle tasolle eikä konkretisoidu lasten elämän erilaisten yhteisöjen käytännöissä. Juhlavuoden aikana syntyneelle kiinnostukselle ja sitoutumiselle tulisi antaa lisävauhtia.

HAASTATTELULOMAKE LAPSIYSTÄVÄLLINEN TOIMIIJA -KRITEERISTÖN LAADINNAN ALOITTAMISEN TUEKSI

Vastaajataho:

Vastaaja(t), (nimi ja asema):

Yhteystiedot:

Ystävällisesti pyydämme teitä vastaamaan seuraaviin kysymyksiin ja palauttamaan lomakkeen 31.10.2010 mennessä osoitteeseen: kaisa.rantala@ptk.fi

- 1.) Oletko henkilökohtaisesti tai onko taustatahosi halukas olemaan mukana Lapsiystävällinen toimija -kriteeristön kehittämisessä?
- 2.) Arvioitko, että tällaisesta kriteeristöstä olisi omalle toimijatahollisi hyötyä lapsen oikeuksien valtavirtaistamisessa ja konkretisoimisessa?
- 3.) Millaisella toimintaprosessilla lapsiystävällinen toimija - kriteeristö tulisi laatia, jotta se palvelisi parhaiten erilaisia toimijoita; kunnat, järjestöt, kirkko, valtiovalta, yritykset, palveluntuottajat jne.?
- 4.) Millaisia asioita kriteeristön pitäisi mielestänne sisältää, jotta se parhaiten palvelisi lapsen oikeuksien valtavirtaistamista?(Esimerkiksi: lapsen etu ja osallisuus)
- 5.) Miten mielestänne kriteeristön toteutumista olisi hyvä arvioida? (Esimerkiksi: Tarvitaanko siinä kansallisia toimintamalleja? Miten kriteeristön toteutumisesta saatuja tietoja tulisi jatkossa kerätä? Kuka voisi sertifioida kriteeristön?)
- 6.) Muut asiat, joita mielestänne tulisi ottaa huomioon kriteeristöä luotaessa. (Esimerkiksi: Miten merkityksellisenä näette kriteeristön?)

LIITE 2: KIRKON PILOTOINTI (NÄYN JA KUULUN TORVI -TUNNUS)

Ohjeet Torven hankintaan

Näyn ja kuulun -torvitunnus on väline, jolla seurakunnat voivat profiloitua lapsen etua ja osallisuutta edistäväksi lapsiystävälliseksi toimijaksi. Torvitunnus myönnetään sellaiselle seurakunnalle, joka on jollakin merkittävällä tavalla kehittänyt oman toimintansa tai hallintonsa lapsiystävällisyyttä. Ensimmäiset torvet myönnetään Lasten oikeuksien päivänä marraskuussa 2012. Vapaamuotoiset hakemukset tulee toimittaa 1.11.2012 mennessä osoitteeseen: PTK – poikien ja tyttöjen keskus/Kaisa Rantala, Metsätähdentie 8, 21110 Naantali.

Näin käy torven hankkiminen:

1. Kootkaa työryhmä. Työryhmässä on oltava edustaja mahdollisimman laajasti seurakunnan eri toiminnan ja hallinnon aloilta. Lisäksi siihen tarvitaan vähintään yksi luottamushenkilö. Tärkeimpiä ryhmän jäseniä ovat lapset ja nuoret itse.
2. Kuvailekaa työryhmän kanssa lähtötilanne. Kuuluuko teillä lasten ja nuorten ääni? Mitä vastaatte, kun käytte läpi Näyn ja kuulun -torven kriteerit?
3. Päätäkää yhdestä kolmeen asiaa, jotka kääntyvät seuraavan vuoden aikana parempaan. Varautukaa todistamaan tilanteen paraneminen konkreettisesti.

4. Kutsukaa ulkopuolinen tarkkailija antamaan lausunto kehittämistyönne toteutumisesta. Tarkkailijana voi toimia jonkin yhteistyötahonne edustaja, esimerkiksi kaupungin tai järjestön työntekijä.

5. Kuvatkaa tilanteen paraneminen videolle, kuvina, päiväkirjana, portfoliona, kirjallisena raporttina tai miten ikinä keksitte. Muutoksen ja kehityksen on käytävä prosessikuvauksesta ilmi, ja lasten ja nuorten on osallistuttava sen tuottamiseen.

6. Älkää uskonto päiväperhoihin. Lisätkää prosessikuvaukseen suunnitelma muutoksen pysyvyydestä ja sen toteutumisen seurannasta.

Seurakunnallisten palvelujärjestöjen esimiehistä koottu lahjomaton raati tuomitsee tai palkitsee. Onko Näyn ja kuulun -torvi seuraavana Lapsen oikeuksien päivänä teidän?

TÖÖTTIKELPOSET KRITEERIT

Ole edelläkävijä ja vastaa kyllä.

1. Kuuluuko lapsen ja nuoren ääni?

Meillä lapsi ja nuori saavat ilmaista itseään vapaasti. Yhteisistä asioista päätettäessä heidän mielipidettään kuullaan. Selvitämme lasten ja nuorten näkemyksiä eri ikäkausille sopivin menetelmin, saduttamalla, lapsi- ja nuorisoparlamentin välityksellä, rippikoulun alkuhaastatteluin tai keräämällä aloitteita ja palautetta. Kun meillä suunnitellaan toimintaa, taloutta ja uusia tiloja, arvioimme etukäteen sen vaikutukset lapsiin ja nuoriin.

2. Mahtuuko täällä kasvamaan?

Meillä on tilaa liikkua, leikkiä ja olla vapaasti yhdessä. Hyvä tila ei aliarvioi käyttäjänsä, vaan tarjoaa kaunista ja laadukasta. Annamme lasten ja nuorten suunnitella tilansa itse. Varjelemme oikeutta hengelliseen kasvuun järjestämällä lasten ja nuorten tarpeita palvelevan hiljentymispaikan.

3. Saako täällä kasvaa rauhassa?

Kaikilla on lupa kasvaa ja kiinnostua asioista omassa tahdissaan. Tiiviin toiminnan vastapainona huolehdimme mahdollisuudesta lepoon ja hiljaisuuteen. Kokoon kutsumisen sijaan korostamme kiireetöntä yhdessäoloa kotona. Kiusaamiseen puuttumiseksi meillä on selkeät ohjeet. Emme katso sormien läpi lapsen tai nuoren väärää kohtelua. Ryhmät ovat meillä niin pieniä, että jokainen saa riittävästi huomiota. Noudatamme turvallisuusohjeita. Eri-ikäisten kanssa työtä tekevät kantavat vastuun lapsista ja nuorista yhdessä.

4. Kunnioitetaanko täällä kaikkia?

Tiedoiltaan, taidoiltaan, vakaumukseltaan ja ulkoiselta olemukseltaan erilaiset ihmiset ovat meille tervetulleita. Järjestämme tietoisesti toimintaa, joka yhdistää eri tavoin ajattelevia ja erilaisissa oloissa eläviä lapsia ja nuoria.

5. Katsotaanko asioita koko perheen kannalta?

Kun päätämme asioista, luomme käytäntöjä tai ratkaisemme ristiriitoja, ensisijaisena tavoitteenamme on perheen hyvinvointi ja keskinäisen läheisyyden vahvistaminen. Hyödynnämme moniammatillista osaamistamme emmekä takerru työalarajoihin, kun järjestämme yhteistä toimintaa lapsille, nuorille ja vanhemmille.

6. Onko hyviä aikuisia riittävästi?

Meillä on tarpeeksi lapsista ja nuorista huolehtivia aikuisia. Myös vapaaehtoiset työntekijät on koulutettu asianmukaisesti ja heidän jaksamistaan tärkeässä tehtävässä tuetaan. Palkatut työntekijät ovat saaneet riittävän peruskoulutuksen.

Meillä on kaikkia työntekijöitä koskeva koulutussuunnitelma, johon kuuluu myös lapsiystävällisyyteen ohjaaminen.

7. Muistaako työnantaja panna ykköseksi lapsen edun?

Meillä työnantaja huolehtii ensisijaisesti lapsen edusta. Mahdollisissa muutoksissa ja työn suunnittelussa painaa perheellisen työntekijän mielipide. Työtoverit ja työnantaja suhtautuvat joustavasti muutoksiin.

8. Saavatko kaikenlaiset perheet tukea?

Meillä tuetaan kaikenlaisia perheitä hyvään vanhemmuuteen. Kun toimintaa suunnitellaan, muistetaan meillä, miten monenlaisia perheitä on.

9. Pidetäänkö samaa työtä tekeviin yhteyttä?

Vahvistamme yhteiskunnan lapsiystävällisyyttä luomalla ja ylläpitämällä aktiivisia yhteyksiä muihin lapsen ja perheen hyväksi toimiviin. Emme unohda tärkeimpiä työtovereitamme, lasten ja nuorten vanhempia.

10. Pidetäänkö kaikkia alle 18-vuotiaita lapsina?

Varjelemme lapsuutta muistuttamalla itsellemme ja muille, että nämä lapsiystävällisyyden tunnusmerkit koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria.

LIITE 3: TOIMINNANJOHTAJA EERO JOKELAN LUOTETTAVUUSARVIO

Kaisa Rantalan kehittämishankkeen luotettavuuslausunto

Kaisa Rantalan opinnäytetyössä avataan seurakuntien toimintaympäristöön sovelletun *lapsiystävällinen toimija* –kriteeristön suunnittelu ja toteutus. Kyseessä oli pilottihanke, jota tehtiin vaativassa ja uutta luovassa verkostoyhteistyössä erityyppisten toimijoiden kesken. Sisällöllisesti ja hallinnollisesti kriteeristön laadinta liittyi PTK:n koordinoimaan laajaan osallisuushankkeeseen, jossa YK:n lapsen oikeuksiin liittyen luotiin osallisuutta vahvistavia malleja ja käytänteitä (kriteeristön lisäksi esim. lapsivaikutusten arviointi, lapsiasiahenkilöt) tavoitteena seurakuntien ja laajemminkin suomalaisen yhteiskunnan hallinto- ja toimintakulttuurin kehittäminen lapsiystävällisempään suuntaan.

Rantalan teksti avaa selkeästi monitahoisen hankkeen kontekstin ja sen läpiviennin eri vaiheet. Opinnäytetyössä avattu seurakuntapilotoinnin tausta, sen sisällölliset lähtökohdat ja itse prosessi on kattava, vahvistaen omaa näkemystäni hankeprosessista.

23.4.2012

Eero Jokela

--

Eero Jokela

toiminnanjohtaja

PTK - poikien ja tyttöjen keskus

www.ptk.fi

LIITE 4. LAPSIASIAVALTUUTETUN LUOTETTAVUUSARVIO

KOMMENTTINI 23.4.2012

Kaisa Rantala on työssään kuvannut perusteellisesti ja monipuolisesti yleiseen lapsiystävällinen toimija-kriteeristön luomiseen sekä erityisesti seurakuntien pilottihankkeeseen liittyvää taustaa ja keskustelua. Kyse oli laajasta toimijaryhmästä ja monipolvisesta prosessista. Kuvaus vastaa hyvin omaa käsitystäni. Se on avuksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kansallisen viestintästrategian toimeenpanossa ja toteutumisen arvioinnissa jatkossakin. Työssä tulevat hyvin esille myös kriteeristön luomiseen liittyvät haasteet ja toimijakohtaisen räätälöinnin tarpeet. YK:n lapsen oikeuksien sopimusta on työssä sovellettu osaavasti.

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula